

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ПРОЄКТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0122-з
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта»
С. В. Кузь

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової
освіти, к. пед. н. _____ О. О. Самсонова

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та початкової
освіти, к. пед. н. доц. _____ Г. З. Скірко

Запоріжжя
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійна програма Дошкільна освіта

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
« ____ » _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ (СТУДЕНТОВІ)

Кузь Світлані Валеріївні

- 1. Тема роботи:** «Проект як засіб формування дослідницької компетентності дошкільників»
керівник роботи Самсонова Олена Олександрівна, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н.
затверджені наказом ЗНУ від «26» вересня 2023 року № 1505-с
- 2. Строк подання студентом роботи:** 28.11.2023 р.
- 3. Вихідні дані до роботи:** аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, соціальної й філософської літератури.
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити):** з'ясувати сутність поняття «проект», «дослідницька компетентність»; визначити вплив застосування проектів у формуванні дослідницької компетентності дошкільників; визначити особливості реалізації проектів в умовах закладу дошкільної освіти; обґрунтувати фактори та умови формування дослідницької компетентності дошкільників; визначити рівні сформованості дослідницької компетентності дошкільників; розробити методичні рекомендації щодо формування дослідницької компетентності засобами проекту.
- 5. Перелік графічного матеріалу:** 15 рисунків, 9 таблиць.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Самсонова О. О.	02.10.2022 р.	02.10.2022 р.
Розділ 1	Самсонова О. О.	04.11.2022 р.	04.11.2022 р.
Розділ 2	Самсонова О. О.	23.03.2023р.	23.03.2023р.
Висновки	Самсонова О. О.	07.09.2023р.	07.09.2023р.

7. Дата видачі завдання: 02.10.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень-листопад	виконано
2	Аналіз наукових джерел	листопад	виконано
3	Написання вступу	грудень-березень	виконано
4	Написання першого розділу	квітень-вересень	виконано
5	Написання другого розділу	вересень	виконано
6	Написання висновків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	жовтень-листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____ С. В. Кузь
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ О. О. Самсонова
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

Нормоконтролер _____ Т. В. Турбар
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 53 с., 9 таблиць, 42 джерела.

Мета дослідження: теоретичне та практичне обґрунтування використання проєкту як засобу формування дослідницької компетентності дошкільників.

Об'єкт дослідження: процес формування дослідницької компетентності дошкільників.

Предмет дослідження: формувальні заходи, що забезпечують організаційно-педагогічні умови реалізації проєктів у формуванні дослідницької компетентності дошкільників.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення наукових джерел; спостереження.

Теоретичне значення: обґрунтовано проєкт як засіб формування дослідницької компетентності, що забезпечують організаційно-педагогічні умови реалізації проєктів у формуванні дослідницької компетентності, визначено етапи дослідницької діяльності, етапи реалізації проєкту у закладі дошкільної освіти.

Практичне значення: інтегрування проєкту до освітнього процесу в ЗДО, використання означеного засобу у формуванні дослідницької компетентності дошкільників, розроблено методичні рекомендації щодо формування дослідницької компетентності дошкільників засобами проєкту задля використання вихователями у професійній діяльності у закладі дошкільної освіти.

Галузь використання: заклади дошкільної освіти.

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ПРОЄКТ, ДОСЛІД,
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, ЕКСПЕРИМЕНТ, СПОСТЕРЕЖЕННЯ, ЗАКЛАД
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

SUMMARY

Kuz S. W. The project as a means of forming the research competence of preschoolers.

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, conclusions, a list of used literature (42 items, 2 of foreign origin) and 1 appendix on 9 pages.

The study reveals the problem of forming the research competence of preschool children by means of the project.

The purpose of the research: theoretical and practical substantiation of the use of the project as a means of forming the research competence of preschoolers.

The research tasks:

- 1) to find out the essence of the concept of “project”, “research competence”;
- 2) to determine the significance of the formation of research competence for the development of preschool children;
- 3) to determine the levels and indicators of the formation of research competence of preschoolers;
- 4) to justify the application of the project as a means of forming the research competence of preschoolers;
- 5) to determine the organizational and pedagogical conditions for the implementation of projects in the formation of research competence of preschoolers;
- 6) to develop methodological recommendations for the formation of research competence of preschoolers by means of the project.

The object of research of the qualification work is the process of formation of research competence of preschoolers.

The research subject: the project as a means of forming the research competence of preschoolers.

The part 1 “Theoretical foundations of the formation of research competence of preschoolers” examines the concepts of “research competence”, “research activity”, “project”, “research”, “experiment”, essence, content, task. principles of project

implementation and formation of research competence of preschoolers.

The part 2 “Methodology of formation of research competence of preschoolers by means of the project” presents the results of the ascertaining stage of the pedagogical experiment; the components, levels, indicators of the formation of research competence of preschoolers are defined, the pedagogical conditions for the formation of research competence by means of the project are defined. Methodological recommendations for the formation of research competence of preschoolers have been developed.

The results of this research can be used by educators of preschool education institutions in the organization of the educational process in the preschool education institution.

Keywords: research competence, project, experiment, pedagogical conditions, experiment, observation, preschool education institution.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Теоретичні основи формування дослідницької компетентності дошкільників.....	12
1.1. Дослідницька компетентність та її значення для дітей дошкільного віку	12
1.2. Впровадження проєктів у закладі дошкільної освіти	21
1.3. Особливості формування дослідницької компетентності у дітей дошкільного віку.....	31
Розділ 2. Методика формування дослідницької компетентності дошкільників засобами проєкту.....	38
2.1. Організаційно-педагогічні умови формування дослідницької компетентності засобами проєкту в ЗДО.....	38
2.2. Дослідження рівнів сформованості дослідницької компетентності у дітей дошкільного віку.....	46
2.3. Методичні рекомендації щодо формування дослідницької компетентності дошкільників засобами проєкту.....	55
Висновки.....	58
Список використаних джерел.....	60
Додатки.....	61

ВСТУП

На сьогодні у закладі дошкільної освіти постає актуальним питання формування пізнавального інтересу дошкільників, допитливості, вміння встановлювати причиново-наслідкові зв'язки тощо. Тому у сучасній освіті необхідно добирати відповідні форми та методи роботи з дошкільниками, зацікавлювати їх до різноманітної діяльності у ЗДО. Одним із цікавих видів діяльності для дітей є дослідницька діяльність, яка стала центром багатьох досліджень вітчизняних та сучасних науковців. За останніми спостереженнями в закладах дошкільної освіти педагоги застосовують дещо застарілі та традиційні форми та методи роботи з дошкільниками, тому потрібно на сьогодні оновлювати знання вихователів, перенавчати, орієнтувати на сучасні форми та методи роботи, інтерактивні підходи.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначені компетентності, які необхідно формувати у дошкільників. Однією із головних компетентностей є дослідницька, результатом якої є пізнавальна мотивація, сформованість дослідницьких знань у ході процесу порівняння, узагальнення, сформованість пізнавального досвіду, які дитина буде використовувати у подальшому у своїй повсякденній діяльності. Отже, дослідницька компетентність є важливою у розвитку дитини дошкільного віку, передбачає належних умов, які мають бути створені у закладі дошкільної освіти, потребує подальших досліджень сучасних науковців.

Проблеми формування компетентностей дітей дошкільного віку висвітлені у працях А. Богуш, В. Болотової, М. Пентилюка, О. Савченко, Л. Савлучинської, А. Хуторського, В. Вербицького та ін. Науковці зазначають що випускник закладу дошкільної освіти повинен мати сформовані компетентності з відповідними результатами. Як зазначають науковці дослідницька компетентність показує рівень розвитку мислення дошкільників, а отже, робота з її формування має бути систематичною, комплексною. Формування мислення,

а особливо, критичного мислення є однією із передумов сформованості дослідницької компетентності дошкільників, адже дитина навчається встановлювати причиново-наслідкові зв'язки. Саме у дослідницькій діяльності діти навчаються досліджувати предмети за допомогою різних аналізаторів, навчаються проявляти дослідницьку активність, допитливість, пізнавальний інтерес. Дослідницька діяльність визначається як складова дослідницької компетентності. Вище зазначене питання висвітлене у працях таких науковців Л. Казанцевої, А. Леонтовича, І. Ісаєвої, О. Бруднової, Г. Лиходєєва. На думку науковців дослідницька діяльність посідає важливе місце у всебічному розвитку дитини, має бути включена в освітній процес та повсякденну діяльність дошкільників [18, 19].

Актуальність проблеми дослідницької діяльності висвітлюється у працях сучасних психологів І. Білої, Н. Ваганової, В. Гальченко, Т. Гальцевої, які зазначали про рівень розвитку пізнавальних процесів у дошкільників та важливу роль у цьому процесі дослідницької діяльності. Вчені наголошували, що під час дослідницької діяльності у дітей розвиваються психічні пізнавальні процеси (увага, мислення, мовлення, пам'ять) тощо. Тож дослідницька діяльність має бути забезпечена у закладі дошкільної освіти на належному рівні у відповідності до стандарту дошкільної освіти Базового компоненту та чинних програм розвитку дітей дошкільного віку.

Науковці зазначають, що дослідницька діяльність має на сьогодні передбачати використання сучасних форм та методів навчання. Одним із сучасних методів є проєкт. На сьогодні у закладах дошкільної освіти дедалі більше стає розповсюдженим впровадження проєктної діяльності, однак використання проєкту як засобу формування дослідницької компетентності потребує додаткових досліджень та подальшого вивчення означеного питання науковцями та потребує уваги вихователів закладів дошкільної освіти.

Науковцями визначено, що дошкільний вік є сприятливим для новоутворень, формуванню дослідницької компетентності, є сензитивним. Вище зазначені аспекти зумовлюють вибір теми дослідження «Проєкт як засіб

формування дослідницької компетентності дошкільників».

Мета дослідження полягає у теоретичному та практичному обґрунтуванні використання проекту як засобу формування дослідницької компетентності дошкільників..

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність поняття «проект», «дослідницька компетентність».
2. Визначити значення сформованості дослідницької компетентності для розвитку дітей дошкільного віку.
3. Визначити рівні та показники сформованості дослідницької компетентності дошкільників.
4. Обґрунтувати застосування проекту як засобу формування дослідницької компетентності дошкільників.
5. Визначити організаційно-педагогічні умови реалізації проектів у формуванні дослідницької компетентності дошкільників.
6. Розробити методичні рекомендації щодо формування дослідницької компетентності дошкільників засобами проекту.

Об'єкт дослідження – процес формування дослідницької компетентності дошкільників.

Предмет дослідження – формувальні заходи, що забезпечують організаційно-педагогічні умови реалізації проектів у формуванні дослідницької компетентності дошкільників.

Для досягнення мети та завдань дослідження використано такі методи:

- теоретичні: аналіз соціологічної, психологічної, педагогічної, методичної, навчальної, навчально-методичної літератури та педагогічних досвідів роботи вихователів закладів дошкільної освіти щодо реалізації проектів у формуванні дослідницької компетентності дошкільників;

- емпіричні: діагностичні (анкетування, бесіди, педагогічні спостереження, експерименти, досліді, інтерактивні вправи та ігри) для визначення рівнів сформованості дослідницької компетентності старших дошкільників, доведення доцільності розроблених організаційно-педагогічних умов реалізації проектів у

формуванні дослідницької компетентності дошкільників..

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовано проєкт як засіб формування дослідницької компетентності, що забезпечують організаційно-педагогічні умови реалізації проєктів у формуванні дослідницької компетентності, визначено етапи дослідницької діяльності, етапи реалізації проєкту у закладі дошкільної освіти.

Практичне значення одержаних результатів: інтегрування проєкту до освітнього процесу в ЗДО, використання означеного засобу у формуванні дослідницької компетентності дошкільників, розроблено методичні рекомендації щодо формування дослідницької компетентності дошкільників засобами проєкту задля використання вихователями у професійній діяльності у закладі дошкільної освіти.

Результати дослідження можуть бути застосовані вихователями, керівниками закладів дошкільної освіти та іншими педагогічними працівниками у власній методичній, практичній діяльності задля оптимізації та покращення якості освітнього процесу вихованців.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

1.1. Дослідницька компетентність та її значення для дітей дошкільного віку

У сучасному розвитку дошкільної освіти постає необхідність розвитку дитини як майбутньої особистості, надавати дитині сучасні знання, які потім знадобляться у дорослому житті. Саме дитина у якої розвинутий пізнавальний інтерес, яка допитлива та може висловити свою думку буде впевненою, легко засвоювати знання. Саме допитливість є передумовою успішного навчання дітей. Вченими доведено що спираючись на практичну діяльність, діти дошкільного віку можуть логічно міркувати, встановлювати причини деяких явищ та розуміти причиново-наслідкові зв'язки. У дошкільному дитинстві за допомогою спостереження, дослідів та експериментів діти пізнають навколишній світ. В. Сухомлинський у своїх працях акцентував увагу педагогів на тому, що дошкільники мислять образами та можуть уявити картину за розповіддю вихователя.

У процесі дослідницької діяльності у дітей підвищується інтерес до пізнання нового, виникає бажання самостійно робити висновки, діти навчаються робити «нові відкриття» для себе пізнаючи навколишній світ.

Для подальшого нашого дослідження вважаємо за необхідне розкрити поняття «дослідницька компетентність». Розглянемо це поняття у декількох векторах: психологічного, педагогічного, соціального.

Якщо говорити про психологічний підхід до визначення поняття «дослідницька компетентність». За дослідженнями психолога А. Хуторського, дослідницька компетентність визначається як складова пізнавальної компетентності особистості. На думку вченого ця компетентність стосується

аналізу, планування, відповідної рефлексії та інтелектуального мислення дитини. С. Осипова зазначає дослідницьку компетентність як готовність та здатність самостійно засвоювати та здобувати знання, це складова пізнавальної діяльності та рушійна сила розвитку пізнавальних психічних процесів дитини (уваги, мислення, мовлення, пам'яті) тощо. На думку психологів «дослідницька компетентність» характеризується як особистісне утворення, що сприяє формуванню у дитини мотивації та готовності до пізнавальної діяльності [4].

З педагогічної точки зору, «дослідницька компетентність», за Базовим компонентом дошкільної освіти визначається як діяльність сенсорно-пізнавального розвитку, в ході якої у дитини формуються сенсорні еталони, результатом якої є пізнавальна активність та сформований пізнавальний інтерес дитини, оволодіння дошкільниками навичок спостережливості, самоконтролю, узагальнення, порівняння та аналізу. Саме у дослідницькій діяльності у дитини формується і накопичується пізнавальний досвід. Який дитина потім застосовує у різних видах діяльності. Дослідницька діяльність є саме тим процесом у якому формується пізнавальна компетентність та її складові.

З соціологічної точки зору, «дослідника компетентність» визначається як процес у якому дитина спілкується з однолітками, набуває навичок комунікації, вчиться висловлювати думку. У такій діяльності підгрупи дітей мають більш дружні відносини та спілкування що позитивно впливає на психологічний мікроклімат групи в цілому. О. Шишова визначає дослідницьку компетентність як однією із діяльностей у якій діти спілкуються, комунікація набуває нового осмислення та емоційної забарвленості, що позитивно впливає на розвиток дитини [25, с. 28].

Враховуючи вище зазначені підходи, ми визначили своє авторське поняття «дослідницька компетентність», яке характеризується як процес формування пізнавального інтересу та пізнавальної активності дитини, що включає досліді та експерименти, сприяє формуванню психічних пізнавальних процесів дошкільників. навичок аналізу, порівняння, узагальнення, сприяє позитивному настрою дітей, радості від навчання. Саме у дослідницькій компетентності, на

нашу думку, є складові які необхідні для психічного пізнавального розвитку дитини, всебічного розвитку дошкільників.

Отже, враховуючи думку дослідників та власне наше авторське визначення поняття, сформуємо висновок підходів вчених до характеристики «дослідницької компетентності». Поняття «дослідницька компетентність» та ознаки даного поняття з точки зору дослідників презентовані у табл.1.1

Таблиця 1.1

Поняття «дослідницька компетентність» та ознаки даного поняття з точки зору дослідників

Дослідники	Визначення поняття «дослідницька компетентність»	Переважаючі ознаки у визначенні поняття «дослідницька компетентність»		
		Ознаки суб'єктивності	Ознаки значущості і переважачої ролі у пізнавальному	Ознаки об'єктивних властивостей
А. Хуторський	Дослідницька компетентність – складова пізнавальної компетентності особистості, ця компетентність стосується аналізу, планування, відповідної рефлексії та інтелектуального мислення дитини.	X	X	X
С. Осипова	Дослідницька компетентність – готовність та здатність самостійно засвоювати та здобувати знання, це складова пізнавальної діяльності та рушійна	X	X	X

Продовження таблиці 1.1

	<p>сила розвитку пізнавальних психічних процесів дитини (уваги, мислення, мовлення, пам'яті), характеризується як особистісне утворення, що сприяє формуванню у дитини мотивації та готовності до пізнавальної діяльності.</p>			
<p>Базовий компонент дошкільної освіти</p>	<p>Дослідницька компетентність – це діяльність сенсорно-пізнавального розвитку, в ході якої у дитини формуються сенсорні еталони, результатом якої є пізнавальна активність та сформований пізнавальний інтерес дитини, оволодіння дошкільниками навичок спостережливості, самоконтролю, узагальнення, порівняння та аналізу. Саме у дослідницькій діяльності у дитини формується і накопичується пізнавальний досвід. Який дитина потім застосовує у різних видах діяльності.</p>	<p>X</p>	<p>X</p>	<p>X</p>

Продовження таблиці 1.1

О. Шишова та дослідники соціологи	Поняття «дослідницька компетентність» визначається як	X	X	X
	процес у якому дитина спілкується з однолітками, набуває навичок комунікації, вчиться висловлювати думку. У такій діяльності підгрупи дітей мають більш дружні відносини та спілкування що позитивно впливає на психологічний мікроклімат групи вцілому. Дослідницька компетентність як одна із діяльностей у якій діти спілкуються, комунікація набуває нового осмислення та емоційної забарвленості, що позитивно впливає на розвиток дитини.	X	X	X
Власне, нами визначене авторське поняття	«Дослідницька компетентність» – це процес формування пізнавального інтересу та пізнавальної активності дитини, що включає досліди та експерименти, сприяє формуванню психічних пізнавальних процесів дошкільників. навичок аналізу, порівняння,	X	X	X

Продовження таблиці 1.1

	узагальнення, сприяє позитивному настрою дітей, радості від навчання. Саме у дослідницькій			
Власне, нами визначене авторське поняття	«Дослідницька компетентність» – це процес формування пізнавального інтересу та пізнавальної активності дитини, що включає досліди та експерименти, сприяє формуванню психічних пізнавальних процесів дошкільників. навичок аналізу, порівняння, узагальнення, сприяє позитивному настрою дітей, радості від навчання. Саме у дослідницькій компетентності, на нашу думку є складові які необхідні для психічного пізнавального розвитку дитини, всебічного розвитку дошкільників.	X	X	X

З огляду на вище значені поняття та аналіз переважаючих ознак дослідницької компетентності, зазначаємо, що у кожному визначенні поняття наголошується про пізнавальний розвиток дітей, що ця діяльність має здійснюватись так, щоб діти отримували радість, тобто наповнення емоційної сфери дітей.

Як зазначає Г. Беленька пізнавальний розвиток дитини має супроводжуватись позитивними емоціями, радістю яку дитина буде отримувати в процесі діяльності. Саме розвиток емоційної сфери є передумовою розвитку

інших психічних процесів та особистості загалом. У процесі ознайомлення з довкіллям дитина навчається милуватись природою, бачити прекрасне, радіти новим відкриттям для себе у процесі дослідницької діяльності. Дитина встановлює свою систему цінностей, зокрема і природного довкілля, що має забезпечуватись освітнім процесом закладу дошкільної освіти [5, с. 28].

Вивченню питання пошуково-дослідницької діяльності дітей присвятили свої праці відомі вчені: Я. Коменський, Ф. Фребель, Й. Песталоцці, О. Оуен тощо. Дослідники зазначали, що пошуково-дослідницька діяльність позитивно впливає на засвоєння дітьми знань саме через практичні дії. У такій діяльності діти набувають нових вмінь та навичок, навчаються бути самостійними, впевненими, відповідальними, краще висловлюють свою думку.

На думку відомого педагога К. Ушинського дослідника діяльність має активізувати думки дітей, навчати мислити, робити висновки, приймати рішення, активно висловлювати свою думку. Саме у дослідях діти закріплюють знання, набувають нових, ці знання визначаються міцністю. Під час дослідницької діяльності дитина сприймає об'єкт усіма можливими аналізаторами, а отже пізнає властивості предметів через зір, слух, дотик. Дослідницька діяльність є способом навчання діток нового.

У дослідницькій діяльності розвивається різні види мислення дітей, особливо логічне, адже за зразком дитина повинна провести дослід, підібрати необхідні матеріали, визначити послідовність дій. А отже, дитина навчається планувати свою діяльність. Також розвивається критичне мислення, що на сьогодні дуже важливо для маленької дитини, як майбутньої особистості. Критичне мислення характеризується тим, що дитина має швидко знайти рішення, вихід із проблемної ситуації. У ході дослідів та експериментів можуть бути непередбачувані ситуації, у такій діяльності дитина набуває впевненості.

У ході дослідів у дітей розвивається увага, адже необхідно за інструкцією або зразком вихователя повторити експеримент, порівняти результат, бути уважним у процесі дослідів.

Під час формування дослідницької компетентності у дітей розвивається

пам'ять, адже дослідницька діяльність передбачає актуалізацію досвіду дитини за темою досліду, дитина аналізуючи попередній досвід або підтверджує свої знання, або у процесі отримує нові знання.

У ході дослідів та експериментів у дітей розвивається мовлення, діти можуть коментувати процес дослідницьких дій, ділитись враженнями один з одним щодо результатів. Діти набувають дослідницьких здібностей які формуються у процесі дослідницької діяльності. Дослідницькі здібності дошкільників зображено на рис. 1.1.

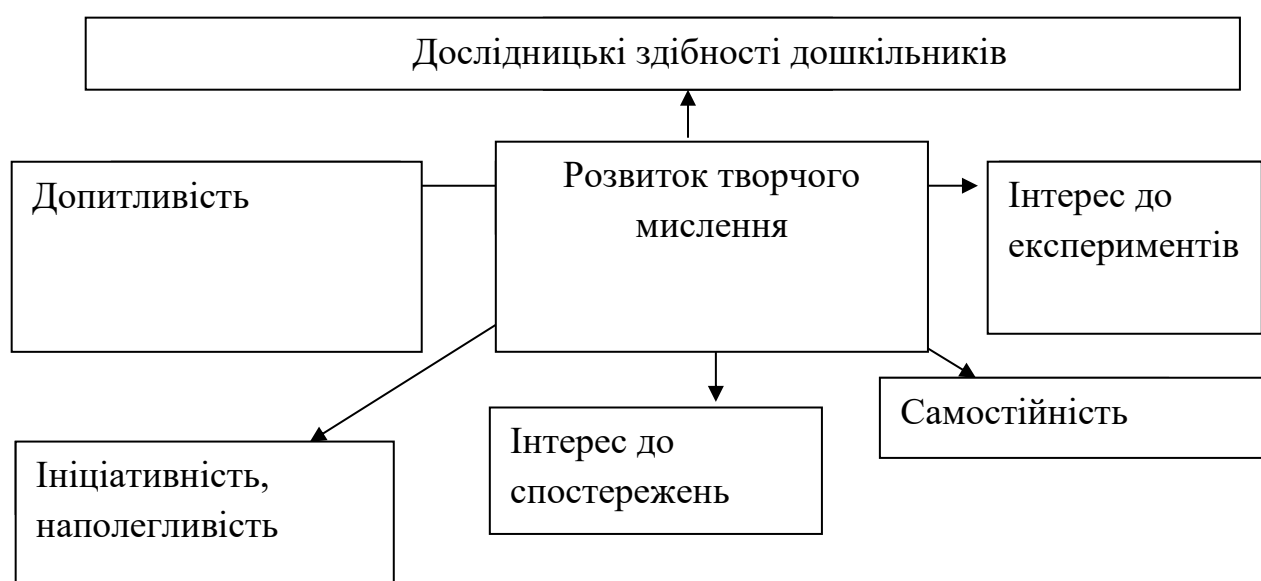

Рисунок 1.1. Дослідницькі здібності дошкільників

Набуваючи дослідницьких здібностей дитина цікавиться різними об'єктами природи та довкілля загалом, сама ініціює спостереження на ділянці чи у груповій кімнаті. Дитина може спостерігати як самостійно так і за допомогою дорослого, ініціювати до спостереження однолітків. Інтерес до експериментів дитина може проявляти як у режимних процесах закладу дошкільної освіти, так і у повсякденній діяльності, наприклад взимку на прогулянці дошкільник може самостійно поцікавитись властивостями снігу та запропонувати експеримент. Ініціативність дітей у такому випадку необхідно підтримувати педагогам. Розвиток творчого мислення відбувається у ході

дослідів, дитина може змінювати хід досліду. Пропонувати свої ідеї проведення. Враховуючи вікові особливості дітей та нестійкість уваги, саме у дослідницькій діяльності дитина зосереджує свою увагу.

Враховуючи вище зазначені аспекти, значення формування дослідницької компетентності дошкільників, можемо зробити висновок позитивного впливу дослідницької діяльності на всебічний розвиток дитини, зображено на рис. 1.2.

Рисунок 1.2. Позитивний вплив дослідницької діяльності на всебічний розвиток дитини дошкільного віку.

Завданнями формування дослідницької компетентності дітей у закладі дошкільної освіти є:

1) формування знань дітей про природу та довкілля через практичні дослідницькі дії та дослідницьку діяльність;

2) формування дослідницьких здібностей у дошкільників (ініціативність, спостережливість, пізнавальний інтерес, допитливість, впевненість у своїх діях

тощо);

3) формування вміння застосовувати у дослідницькій діяльності попередній досвід дітей;

4) вчити милуватися процесом, результатом пошукових дій та дослідницької діяльності;

5) формувати вміння застосовувати набуті знання у результаті дослідницької діяльності у повсякденному житті;

6) розвиток психічних пізнавальних процесів у ході дослідницької діяльності (увага, ува, пам'ять, мислення, мовлення);

7) формування вміння дитини висловлювати свою думку, аргументувати, співпрацювати у команді, знаходити самостійна та спільні рішення, встановлювати комунікацію у підгрупі (у разі такого формату проведення дослідницької діяльності) [10, с. 22].

Отже, проблема формування у дітей дослідницької компетентності є дискурсом багатьох досліджень вчених. Питання формування дослідницької компетентності набуває з кожним роком ще більшої актуальності, адже діти нажаль багато часу проводять у гаджетах, а саме, дослідницька діяльність є цікавою, практичною, сприяє всебічному розвитку дитини дошкільного віку.

1.2. Особливості формування дослідницької компетентності дітей дошкільного віку у закладі дошкільної освіти

Як зазначалось у попередньому підрозділі, дослідницька діяльність має велике значення для розвитку дітей дошкільного віку. У процесі дослідницької діяльності діти проводять спостереження пошукові дії, досліди та експерименти. Для подальшого нашого дослідження вважаємо за необхідне визначити поняття «дослід», «експеримент», «пошукові дії», «спостереження».

На думку Л. Штефан дослід визначається як спостереження в спеціально створених умовах, під час якого здійснюється матеріальний вплив на об'єкт

дослідження з метою вивчення його властивостей. Дослід має цінність для дошкільників у тому, що він переконливо впливає на дітей, адже діти самостійно бачуть результат діяльності, навчаються встановлювати причиново-наслідкові зв'язки.

У закладі дошкільної освіти проводяться наступні види дослідів:

1) ілюстративний (у даному виді досліді дитина спостерігає за проведенням, проводить дослід вихователь, але після означеної діяльності діти разом з вихователем підбивають підсумки);

2) навчальний (у такому виді досліді кожна дитина бере участь та діє самостійно. Вихователь може надавати інструкції, супроводжувати при цьому намагались не втручатись у самостійну дослідницьку діяльність дитини, дошкільник перевіряє свої знання, реалізує можливості, може діяти самостійно або співпрацювати з однолітками у команді, після досліді діти самостійно обговорюють результати, також підводять підсумки із вихователем) [5, с. 28].

Види дослідів дітей дошкільного віку зображені на рис.1.3.

Рисунок 1.3. Види дослідів дошкільників

Дослід має зміст та структуру яку вихователям необхідно враховувати у своїй діяльності у напрямі організації дослідів із дошкільниками. Дослід та його структура тісно пов'язана із спостереженням. В організації дослідів важливо дотриматись відповідних етапів. Етапи організації дослідів із дошкільниками зазначено на рисунку 1.4.

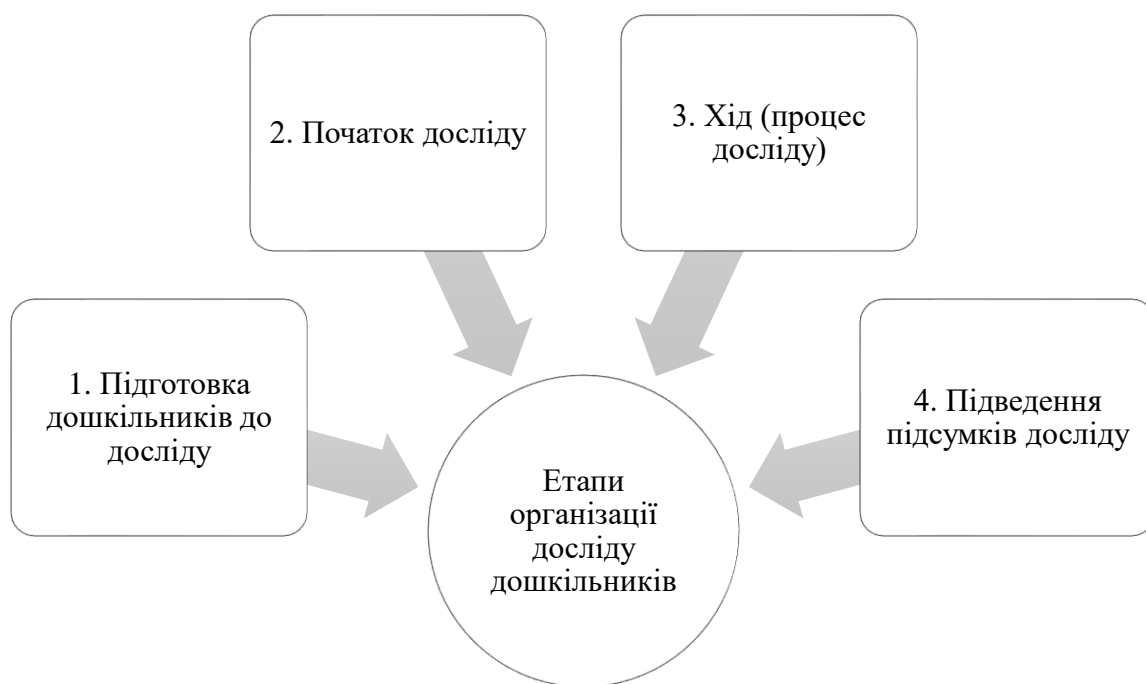

Рисунок 1.4. Етапи організації дослідів дошкільників

Вважаємо за необхідне розкрити сутність кожного із вище зазначених етапів дослідів:

1) підготовка дошкільників до дослідів (на цьому етапі вихователь проводить попередню роботу, бесіди з дітьми, визначає рівень знань дошкільників з теми дослідів, виявляє зацікавленість дітей об'єктами, які можна використати у ході дослідів, знань інструментів та обладнання дослідів. Можливості їх використання у дослідницькій діяльності);

2) початок дослідів (на цьому етапі вихователь спонукає дітей висловлювати свою думку. Робити припущення щодо ходу дослідів та можливих його результатів, надає дітям інструкції щодо виконання дослідів, розповідає про правила використання обладнання для дослідів, правила поведінки та співпраці у

командах, застерігає про наслідки використання обладнання досліду не за призначенням);

3) хід досліду (на цьому етапі відбувається сам процес досліду. Він може бути запроваджений у двох варіантах в залежності від його виду: або вихователь проводить дослід а діти спостерігають, або діти беруть участь у процесі досліду та самостійно користуються обладнанням, діти можуть на цьому етапі обмінюватись думками, ідеями, а вихователь бути спостерігачем або у разі потреби допомогти дітям);

4) підведення підсумків (на цьому етапі вихователь спонукає дітей до визначення самостійних висновків та встановлення причиново-наслідкових зв'язків, разом з дітьми вихователь обговорюють результати досліду. Обговорення також можна запропонувати у команді дітей, вихователь сприяє тому, щоб діти у процесі обговорення спростували або підтвердили раніше поставлену гіпотезу досліду).

Отже таким чином здійснюється проведення досліду із дошкільниками. Як правило, цей процес передбачає творчий шум, позитивні емоції дітей, радість, зацікавленість і процесом і результатом досліду [18; 20].

Р. Жуковська визначає поняття «експеримент» як другу провідну діяльність дітей дошкільного віку, що є породженням та розвитком дитячої психіки та здібностей, дослідниця ототожнює поняття дослід та експеримент [15, с. 13].

Пошукові дії В. Приступ визначає як діяльність спрямовану на знаходження дітьми відповідей на поставлені запитання, які стосуються переважно довкілля та природи. Пошукові дії можуть відбуватися паралельно з дослідом та експериментами. Але вони мають відмінність від дослідів та експериментів, які ми визначимо у ході нашого дослідження.

У закладі дошкільної освіти можуть бути проведені різноманітні дослідом в залежності від об'єкту досліду, умов проведення досліду, пори року та віку дітей. Вихователь також має враховувати пізнавальні інтереси дітей і в залежності від цього підбирати об'єкт досліду та експерименту, пропонувати дітям необхідне обладнання. Можливі дослідом та ігри для проведення з дітьми дошкільного віку

зазначені на рисунку 1.5.

Рисунок 1.5. Досліди та експерименти з дошкільниками

Досліди із водою проводяться переважно в теплу пору року на вулиці або у груповій кімнаті, але мають місце проведення і в інші пори року. Такі досліди дуже любляють дошкільники. У такій діяльності діти визначають властивості води (прозора, не пахне, може розчиняти деякі речовини). Досліди із піском на вулиці проводяться в теплу пору року, але і в інші пори року вихователь може організувати таку діяльність у груповій кімнаті. За допомогою обладнання діти навчаються визначати властивості піску (сипучий, якщо сухий тощо). Вихователь зазначає дітям, що для того, щоб пісок ліпився, він має бути вологим. Досліди з повітрям вихователь може провести у будь яку пору року використовуючи для цього вітрячки, повітряні кульки, можливе поєднання досліду із водою та повітрям. Наприклад вихователь може запропонувати за допомогою трубочки для коктейлю запуснути повітря у водичку та пояснити дітям чому саме кисень виходить із води.

Досліди з ґрунтом вихователь може організувати і в умовах групової кімнати підготувавши для цього необхідне обладнання, так діти навчаються розуміти види ґрунту, впізнавати за виглядом.

Досліди із снігом, особливо вибагливі щодо проведення. Адже такий дослід вихователь може організувати тільки взимку. Знання з цього дослідження поєднуються із дослідженнями з водою. Наприклад, вихователь може запропонувати дітям взимку на прогулянці набрати сніг у відерце, а потім занести в групу та подивитись, що саме відбудеться із снігом, спонукати дітей робити власні висновки, рефлексувати. Також подібні дослідження вихователь може провести із бурульками, льодом, тощо.

Під час організації пошукової діяльності вихователь має враховувати чітко визначені принципи [14; 17]. Принципи організації пошукової діяльності дошкільників зазначені на рис 1.6.

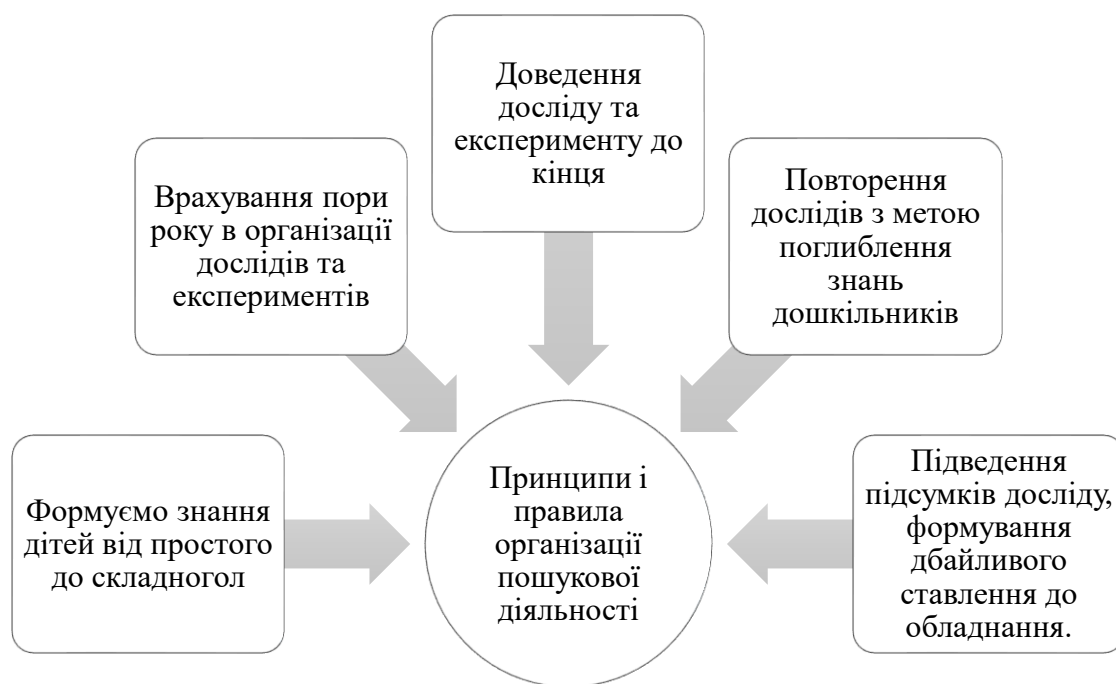

Рисунок 1.6. Принципи організації пошукової діяльності дошкільників

Отже охарактеризуємо принципи та правила організації пошукової діяльності дошкільників:

1) формуємо знання від простого до складного (вихователь має розпочати дослідницьку діяльність з дітьми із простих експериментів, з мінімальною кількістю обладнання, надалі дослідження будуть ускладнюватись, обладнання

збільшуватиметься, діти будуть почуватись впевненіше у своїх діях, кожен результат експерименту вихователь повинен пояснювати дітям простими, доступними для них словами, але враховуючи наукові факти, що є підтвердженням результату експерименту; вихователь повинен враховувати попередні знання дітей, спиратись на їх досвід);

2) врахування пори року в організації дослідів та експериментів (під час дослідницької діяльності діти мають почуватись себе комфортно, вихователь враховує пору року проведення, наприклад взимку не доречно буде проводити дослід з піском на ділянці, чи влітку з льодом тощо);

3) доведення дослідів та експерименту до кінця (вихователь має так спланувати дослід щоб діти фізично витримали часові рамки його проведення, дочекались результату експерименту одразу після проведення, адже діти вимагають результату тут і зараз а не потім, в інакшому випадку інтерес до даного експерименту може знизитись);

4) повторення дослідів з метою поглиблення знань дошкільників (отже вихователь може провести один і той же експеримент декілька разів задля уточнення знань дітей, але варто або ускладнювати повторювальний експеримент, або додавати нове обладнання, такий підхід підвищить інтерес дошкільників до даного виду діяльності);

5) підведення підсумків дослідів (вихователь завжди має спонукати дітей спочатку самостійно дійти висновку, а потім обговорити це з вихователем, обов'язково потрібно організувати рефлексію після дослідів, вихователь це може організувати за допомогою смайликів, картинок чи інших інструментів педагога, але діти мають показати емоційне ставлення та визначити чи засвоїли вони знання у ході такої діяльності);

б) формування бережливого ставлення до обладнання (у попередній роботі до підготовки дослідів вихователь має пояснити дітям, що до обладнання треба ставитись бережливо, у разі роботи у підгрупі ділитись матеріалами, слідкувати за безпекою під час використання різного обладнання; у ході дослідів звісно вихователь має тримати у полі зору усіх дітей) [30; 35].

Досліди та пошукові дії схожа за сутністю діяльність, але має також і свої відмінності. Відмінності дослідів та пошукових дій, їх характеристика представлена у таблиці 1.2

Таблиця 1.2

Порівняльна характеристика дослідів та пошукових дій

Досліди	Пошукові дії
Вік дітей	
Проводяться починаючи з середньої групи	Проводяться переважно в молодшому та середньому дошкільному віці
Тривалість	
Короткочасні, але можуть набувати тривалого характеру	Короткочасні
Умови проведення	
<ul style="list-style-type: none"> - забезпечують набуття дитиною знань через практичну діяльність та її особистий досвід; - потребують спеціально створених умов та підготовленого обладнання; - у процесі дослідницької діяльності діти повинні діяти самостійно, спостерігати, мислити, визначати власні висновки; - можуть потребувати порівняльних спостережень. Тоді результати діти з вихователем фіксують у графікам, таблицях, малюнках чи за допомогою інших засобів фіксації знань. - така діяльність потребує від дітей проявити вміння аналітико-синтетичного аналізу, вміння порівнювати та робити висновки, саме тому такий метод дотично використовувати з дітьми старшого дошкільного віку. - досліди мають забезпечувати безпеку усіх живих тварин та рослин, не нашкодити об'єкту дослідження. 	<ul style="list-style-type: none"> - дії, що спрямовані на пізнання; - не потребують спеціально створених умов та підготовленого обладнання на всіх дітей; - для цієї дії необхідний певний, відповідний спосіб (порівняти, торкнутись, подивитись); пошукові дії спрямовані на пізнавальний результат, передбачають виявлення дітьми властивостей і якостей яких не видно, встановлення та визначення взаємозв'язків щодо об'єктів з якими здійснювались пошукові дії; - мають велике значення для дітей молодшого дошкільного віку, адже готують їх до дослідів у середньому та старшому дошкільному віці.

Результат	
Діти отримують знання з проблемного питання, яке вирішувалось у ході досліджу, підводять підсумки, рефлексують.	Діти отримують знання з проблемного питання, яке вирішувалось у ході пошукових дій, підводять підсумки, рефлексують.

Отже з вище визначеної порівняльної характеристики дослідів та пошукових дій, можемо зазначити, що ці діяльності спрямовані на пізнання дитиною явищ та досліджуваних об'єктів, але є і суттєві відмінності щодо умов проведення та віку дітей. Ці аспекти вихователь має враховувати у своїй діяльності з наряду організації процесу дослідів та пошукових дій з дітьми.

Для подальшого нашого дослідження вважаємо за необхідне розкрити сутність поняття «спостереження», адже це може бути елементом та частиною дослідів та експериментів. Спостереження визначається як один із основних та провідних методів ознайомлення дошкільників із природою.

Спостереження Л. Штефан визначає як планомірне, довготривале або короткочасне сприймання, що дає змогу простежити те чи інше явище або зміни, що відбуваються у природі. Визначимо сучасні підходи до характеристики поняття «спостереження» [28, с. 12]. Сучасні підходи характеристики сутності поняття «спостереження» представлені у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Сучасні підходи характеристики сутності поняття «спостереження»

Дослідники	Сутність поняття «спостереження»
Г. Люблінська, С. Рубінштейн	Спостереження, як важливий психічний процес.
Б. Ананьєв	Спостереження – це вид пізнавальної діяльності.
Л. Занкова, М. Скаткіна	Спостереження – це метод навчання

Отже, на думку вчених спостереження визначається активною формою

пізнання навколишнього світу. Але спостереження тісно пов'язане із психічними процесами та пізнавальною діяльністю дітей.

В освітньому процесі закладу дошкільної освіти можуть бути проведені планові та позапланові спостереження. Планове спостереження, це те, що вихователь передбачив у календарному плані та провів у чітко запланований час та день. Позапланове спостереження виникає тоді, коли планове не може бути проведене. Така ситуація може відбутись за різкої зміни погодних умов. Наприклад, вихователь запланувала проведення спостереження за снігом, але вранці сніг розтанув і вже за таких умов діти не побачать сніг. Таким чином виникає позапланове спостереження (тобто не передбачене календарним планом), наприклад спостереження за калюжами чи бурульками.

Також спостереження можуть бути різними за тривалістю. Короточасні спостереження передбачають короткотривале сприйняття явища природи чи досліджуваного об'єкту. Довготривале спостереження може тривати і декілька тижнів і сезон, наприклад діти з вихователем можуть спостерігати за сезонними квітами, деревом тощо. Спостереження за видами розподіляються ще за дидактичною метою: первинні (коли діти вперше спостерігають наприклад за явищем природи), вторинні (коли діти повторно сприймають об'єкт чи явище природи), підсумкові (у результаті тривалого спостереження, наприклад за квіткою, діти встановлюють причиново-наслідкові зв'язки та роблять висновок), порівняльні (якщо діти з вихователем порівнюють два наприклад явища, або один і той же об'єкт у різний час).

Також спостереження можна організувати як індивідуально, так і у підгрупі, та з усією групою. Ці види спостереження за способом організації дітей: індивідуальні, підгрупові, групові.

Отже у цьому підрозділі ми визначили особливості формування дослідницької компетентності, а саме, принципи організації дослідницької діяльності, необхідні для дослідження поняття, етапи проведення дослідів, види дослідів та їх характеристику. Ці аспекти вихователь має враховувати під час календарного планування та роботи з дітьми дошкільного віку різних вікових груп.

1.3. Впровадження проєктів у закладі дошкільної освіти як засобу формування дослідницької компетентності

У вище зазначених підрозділах ми визначити що проведення дослідів та експериментів дуже важливо для розвитку дітей дошкільного віку. Не менш важливим є організація цього процесу, яка потребує уваги педагогів. Вихователі мають підібрати необхідні форми та методи роботи задля організації систематичної та ефективної дослідницької діяльності.

Проєкт визначається як один із ефективних методів формування дослідницької діяльності дітей. Для результативності подальшого нашого дослідження вважаємо за необхідне розкрити сутність понять «проєкт», «проєктна діяльність».

На думку С. Лозинської, проєкт – це усвідомлене та осмислене бажання досягти певної цілі, отримати результат, вирішити проблемне завдання [20].

Проєктна діяльність, на думку С. Лозинської та М. Проц, визначається як можливість забезпечення формування у дітей необхідних особистісних якостей, ініціативності, впевненості, рішучості, самостійності, пізнавальної активності та інтересу, творчості. Вчені наголошують що проєктна діяльність створює для дітей так звану «школу життя», де діти навчаються приймати рішення, бути дорослими. У такій діяльності відбувається актуалізація власного досвіду дитини, вона навчається вирішувати проблеми повсякденного життя [5, с. 20].

О. Гаврило визначає дослідницьку діяльність як систему створених вихователем умов у якій дитина самостійно та за допомогою дорослого отримує нові знання та досвід, вирішує проблемні завдання, навчається приймати рішення через експериментальний та дослідницький шлях.

Фундація the LEGO Foundation, яка наразі впроваджує ігровий та діяльнісний підхід в Україні, зокрема і у ланці дошкільця, зазначає, що проєктна діяльність – це одна із дієвих та найперспективніших складових освітнього процесу, тому що створює умови творчого саморозвитку та самореалізації дітей, сприяє розвитку наскрізних вмінь та ключових компетентностей [40; 41].

Узагальнимо визначення поняття «проектна діяльність», результати дослідження поняття представлені у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Сучасні підходи характеристики сутності поняття «проектна діяльність»

Дослідники	Сутність поняття «спостереження»
С. Лозинська; М. Проц	Проектна діяльність, визначається як можливість забезпечення формування у дітей необхідних особистісних якостей, ініціативності, впевненості, рішучості, самостійності, пізнавальної активності та інтересу, творчості. Вчені наголошують що проектна діяльність створює для дітей так звану «школу життя», де діти навчаються приймати рішення, бути дорослими. У такій діяльності відбувається актуалізація власного досвіду дитини. Дитина вчиться вирішувати проблемні завдання та ситуації, прагне аргументувати свою думку.
О. Гаврило	Проектна діяльність – система створених вихователем умов у якій дитина самостійно та за допомогою дорослого отримує нові знання та досвід, вирішує проблемні завдання, навчається приймати рішення через експериментальний та дослідницький шлях.
the LEGO Foundation	Проектна діяльність – це одна із дієвих та найперспективніших складових освітнього процесу, тому що створює умови творчого саморозвитку та самореалізації дітей, сприяє розвитку наскрізних вмінь та ключових компетентностей.
Власне, нами визначене авторське поняття	«Проектна діяльність» – це система заходів та створених умов для засвоєння дітьми знань з певної теми, вирішення проблемних завдань, знаходження рішень, що позитивно впливає на формування наскрізних навичок у дітей дошкільного віку та пізнавального інтересу.

З урахуванням аналізу поняття у літературних джерелах та роботах дослідників, ми визначили своє власне авторське поняття «проектна діяльність» – це система заходів та створених умов для засвоєння дітьми знань з певної теми, вирішення проблемних завдань, знаходження рішень, що позитивно впливає на формування наскрізних навичок у дітей дошкільного віку та пізнавального інтересу.

Проектна діяльність реалізується у режимних процесах закладу дошкільної освіти та повсякденному житті дитини. Педагогічна технологія є основою методу проекту. Цей аспект передбачає що дитина пізнає навколишній світ через дослідницьку діяльність.

Проектна діяльність у напрямі формування дослідницької компетентності передбачає формування інтересу дитини до природи та навколишнього світу, де дитина навчається самостійно використовувати знання у практичній діяльності.

У закладі дошкільної освіти є також етапи впровадження проекту та проектної діяльності. Етапи представлені на рисунку 1.7.

Рисунок 1.7. Етапи проекту

Охарактеризуємо сутність кожного етапу проекту на прикладі вивчення

теми професій з дітьми дошкільного віку:

1) проблема (на цьому етапі проєкту визначається тематика проєкту, визначаються учасники та тривалість проведення проєкту, вихователь ставить проблемні запитання дітям, застосовує відкриті та закриті запитання, діти можуть також висловити думку по полу або методом «мікрофон»); орієнтовні запитання вихователя до дітей:

- Які бувають професії?
- Чому професії потрібні для суспільства?
- Чи може людина бути у житті без професії?
- Що потрібно для того щоб обрати та здобути професію?
- Яка професія подобається вам?
- Яку професію ви б обрали у майбутньому;

2) планування (на цьому етапі учасники проєкту узагальнюють інформацію з попереднього етапу, систематизують, на цьому етапі вихователь може проводити різні ігри з дітьми, розваги, у співпраці з дітьми та батьками планувати подальший процес реалізації проєкту);

3) пошук інформації або дослідження (на цьому етапі відбувається командна робота, діти у співпраці з батьками знаходять інформацію за тематикою проєкту, обговорюють, вирішують проблемні завдання; вихователь на цьому етапі проводить сплановані та передбачені проєктом заходи: заняття, вікторини, розваги, екскурсії, спостереження, дослідження, перегляд фото та відео матеріалів тощо); наприклад можуть бути вправи «Якій професії потрібен інструмент», «Підбери картинку»;

4) продукт (це етап на якому створюється спільна робота або дітей з батьками або дітьми у командах); якщо це проєкт про професії це може бути «портфоліо професій», якщо з теми ознайомлення з природою це може бути збірка або «міні книга» тварин Червоної книги, або спільна поробка чи малюнок;

5) презентація (на цьому етапі відбувається презентація учасниками попередньо створеної роботи, це може бути у формі виставки, концерту,

відеопереглядів роликів тощо); вихователю варто надавати дітям на цьому етапі більше ініціативи щодо ідей презентації продукту проєкту);

б) підведення підсумків та продовження (це етап де учасники діляться враженнями, проводять рефлексію щодо результатів проєкту, планують продовження реалізації елементів проєкту у повсякденній діяльності); якщо це був, наприклад, проєкт на тему екології та збереження довкілля, діти разом з вихователями та батьками визначають, як вони застосують отримані знання про правила поведінки у природі у повсякденному житті тощо [22; 40].

Проєкти в закладі дошкільної освіти стають з кожним роком актуальнішими, набувають нових можливостей та векторів реалізації. У вивченні вчених питання проєктів, визначається що це діяльність має бути чітко сплановано, залучати якомога більше учасників освітнього процесу. За дослідженнями вчених проєкти поділяються на різні типи, в залежності від яких педагоги обирають їх проведення, тематику проєктів та планують їх реалізацію. Типи проєктів зазначені на рисунку 1.8

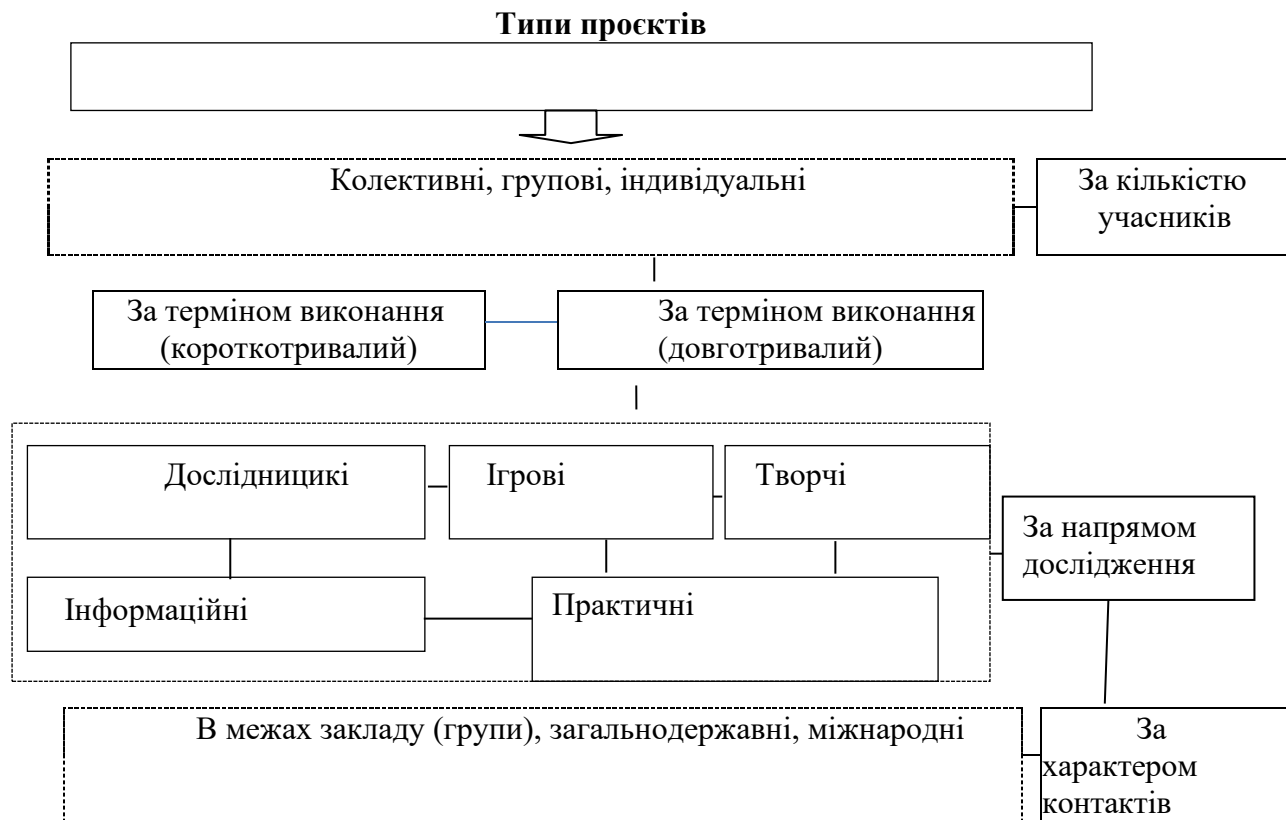

Рисунок 1.8. Типи проєктів

Учасниками проєкту у закладі дошкільної освіти можуть бути усі працівники закладу дошкільної освіти (адміністрація, педагоги, спеціалісти, технічний персонал), діти, їх батьки та члени родини.

Саме завдяки проєктам дошкільники у такій діяльності закріплюють вміння критично мислити, аргументувати свою думку, помічати проблемні ситуації та вирішувати їх. Проєкт як засіб формування дослідницької компетентності реалізується переважно у групах старшого дошкільного віку, де діти більш самостійні та можуть проводити досліди.

Чому саме у дослідницькій діяльності діти краще сприймають предмет можемо навести приклад «опцій дослідження».

Візьмемо задля визначення означеного питання «цукерку», про яку за першою опцією спочатку дітям зачитаємо загадку та розповімо, за допомогою ігрового методу визначимо що діти зрозуміли про цукерку, як можуть її описати. Через другу «опцію» ми покажемо дітям картинку цукерки на екрані гаджету чи роздруковану, знову з'ясуємо, що дитина зможе розповісти та як описати цукерку. І третя «опція» сприймання предмету. Якщо вихователь дасть дитині цукерку в руки. У такому форматі дитина зможе дослідити її на дотик, побачити її реальний розмір, форму і навіть спробувати. Отже за допомогою аналізу нами запропонованих «опцій», можемо запевнитись що дітям краще досліджувати предмет практично, дєрез усі можливі аналізатори, а не тільки один.

У процесі проєктної діяльності та її планування вихователь має враховувати визначені принципи проєктної діяльності:

1) систематичності та послідовності (тобто проєкти у закладі дошкільної освіти мають проводитись систематично, тоді діти звикатимуть до такої форми роботи, проявлятимуть ініціативу щодо нових ідей та тем проєктів);

2) врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, індивідуальний підхід (вихователь під час планування повинен враховувати вік дітей, їх можливості, попередній досвід);

3) орієнтація на пізнавальний інтерес дітей (під час підбору та планування теми проєкту вихователь має враховувати інтерес дітей, планувати заходи

проєкту у інтерактивному форматі, із зміною видів діяльності);

4) науковості (якщо вихователь проводить у закладі дошкільної освіти проєкт, наприклад дослідницький, який передбачає досліди та експерименти, то вихователь має підготуватись як доступними словами пояснити дітям наукові факти властивостей предметів чи явищ);

5) доступності (тематика підібрана до проєкту, заходи повинні бути зрозумілими та доступними для дітей відповідно їх віку, підібрана інформація також відповідати рівню знань та можливостей дітей) [6; 8].

Враховуючи принципи означені провадження проєкту, педагоги мають можливість ефективно організувати освітній процес та формувати дослідницьку компетентність засобами проєкту.

Дослідницька діяльність та проєкти набули ще більших векторів впровадження та реалізації в освітньому процесі закладу дошкільної освіти саме у дистанційному навчанні. Спочатку педагоги, особливо в умовах війни, мали труднощі, не розуміли як впроваджувати проєкти враховуючи вік дітей, їх індивідуальні особливості у дистанційному навчанні. Але як показує практика роботи закладів дошкільної освіти на сьогодні, педагоги підлаштувались під дистанційку та знайшли можливість планування та реалізації проєктів в умовах війни. Саме під час воєнного стану більшої актуальності набули теми щодо соціально-емоційного благополуччя дітей та педагогів. Тому проєкти щодо збереження здоров'я дітей на сьогодні актуальні.

Отже ми визначили необхідні для нашого дослідження поняття та аспекти, дійшли висновку що дослідницька діяльність є важливою у дитинстві, відіграє велике значення у розвитку дитини.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТУ

2.1. Організаційно-педагогічні умови формування дослідницької компетентності засобами проєкту

У формуванні дослідницької компетентності вихователь повинен сформувати у дітей знання, вміння, навички. Задля такої ефективної діяльності педагоги мають реалізувати педагогічні умови.

Для подальшого нашого дослідження необхідно визначити поняття «умова», «організаційно-педагогічні умови».

Як зазначається у тлумачному українському словнику, «умова» – це необхідна обставина, що дає можливість здійснення та створення чогось, сприяння певному процесу. Проблеми сучасної освіти та умов освітнього процесу висвітлені у працях В. Бикова, О. Башмакова, М. Жадалка, Н. Морзе тощо. Вчені зазначали, що умова є системою дій заходів задля вирішення теми чи проблемної ситуації чи реалізації певного підходу [32, с. 28].

Деталізують поняття умови в освітньому процесі вчені у своїх працях Р. Гурова, А. Зубко, Г. Голубова, Б. Чижевський. М. Буцик у характеристиці поняття організаційно-педагогічні умови зазначає, що це спеціально створені обставини впливу на особисть, сукупність чинників для досягнення своїх цілей.

У визначенні умов формування дослідницької компетентності ми враховували дослідження сучасних вчених щодо організації дослідницької діяльності дошкільників. Реалізація умов у формуванні дослідницької компетентності дозволить вихователям організувати процес ефективним, багатограним, спрямованим на розвиток дитини та просвітницьку діяльність з батьками.

Визначені нами у ході дослідження умови формування дослідницької

компетентності представлені на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1. Умови формування дослідницької компетентності дошкільників

Розкриємо сутність кожної визначеної нами умови формування дослідницької компетентності.

Перша умова полягає у співпраці усіх учасників освітнього процесу у формуванні дослідницької компетентності дошкільників. На нашу думку, задля ефективності означеної діяльності мають співпрацювати педагоги з батьками, педагоги з адміністрацією та дітьми. Розглянемо це з позиції впровадження проєкту. Саме співпраця усіх учасників проєктної діяльності робить її ефективною, значущою, результативною. Вихователі мають співпрацювати з батьками та підтримувати комунікацію через усі можливі засоби зв'язку, на сьогодні основними такими засобами є месенджери, соціальні мережі, ютуб канали. В очному форматі освіти вихователі можуть запрошувати батьків на відкриті заняття з ознайомлення дошкільників з природою, долучити батьків до проведення експериментів, майстер-класів, інших проєктних заходів. Таким чином вихователі можуть здійснювати педагогізацію знань батьків щодо необхідності та значення формування дослідницької компетентності для

дошкільників. У даній співпраці важливу роль відіграє також і вихователь-методист, адже метод проєктів є відносно сучасним і вихователь-методист має допомагати вихователям здійснювати таку діяльність, долати труднощі.

На сьогодні педагогічна спільнота має бути командою, не важливо чи у напрямі формування дослідницької компетентності чи іншої діяльності.

Наступною умовою формування дослідницької компетентності є організація розвивального середовища. У сучасній освіті все більшої актуальності набуває поняття «ергономічне середовище». Вважаємо за необхідне визначити поняття «розвивальне середовище».

Розвивальне середовище у сучасній науці визначається як система матеріальних об'єктів з якими контактує та взаємодіє дитина. За сучасними нормами освіти розвивальне середовище має вмещувати у групі освітні осередки, які спрямовані на розвиток та надання знань дітям. Серед таких осередків для забезпечення формування у дітей дослідницької компетентності має бути: ігровий осередок, осередок природи, або «живий куточок», навчальний осередок. Творчий осередок або зображувальної діяльності, осередок відпочинку, осередок читання. Особливо важливим осередком для реалізації природничих проєктів та формуванню дослідницької компетентності є живий куточок.

Вихователі мають враховувати вимоги до оформлення живого куточку, зберігати там обладнання для дослідів. У куточку природи мають бути засоби для фіксації знань дітей про природу, наприклад календар природи. У куточку природи можуть проживати тварини, які братимуть активну участь в організації спостережень для дошкільників.

Куточок має бути безпечним та привабливим, естетичним для дошкільників, він повинен бути екологічно спрямованим, закріплювати знання дітей про поведінку у природі, відповідати санітарним правилам. Також у садочку може бути зимовий сад, декоративна кімната де будуть проживати птахи та тварини, рослини для спостережень. В залежності від вікової групи куточок природи має свої особливості організації. Визначимо вимоги до куточка природи у різних вікових групах:

1) група раннього віку (квіти мають бути прилаштовані безпечно, підібрані квіти не повинні мати чітко вираженого аромату, без колючок та цвітіння, тварини безпечні для дітей, корм для тварин у захищеному від дітей місці);

2) група молодшого дошкільного віку (є невеликий асортимент рослин, можливо безпечна тваринка, корм для тварин захований у безпечному місці, діти разом з вихователем доглядають за тваринами, витирають пил з листя, поливають квіти, можуть допомагати вихователям за потреби замінити воду в акваріуму чи у інших тварин);

3) група середнього дошкільного віку (у цій групі асортимент безпечних рослин має бути ще ширшим, бажано щоб кожна рослина була підписана, у куточку має бути календар природи де діти визначатимуть число місяця, пору року разом з вихователем, діти допомагають дорослому із поливанням квітів та витиранням пилу з листя тощо, у куточок можна поміщувати малюнки на тему спостереження дітей).

4) група старшого дошкільного віку (широкий асортимент квітів, переважно у майбутніх школярів, тваринка у точку живої природи дошкільної освіти, календар природи, яким діти активно користуються, кожного ранку визначають з вихователем пору року, місяць, день тижня, ознаки погоди, фіксують за допомогою наліпок або переставних картинок, діти самостійно поливають квіти, витирають пил з листя, задля цього у старшій групі вихователі кожного ранку визначають нових чергових) [7, с. 28].

Не менш важливою є городня ділянка у закладі дошкільної освіти. За кожною групою має бути закріплена своя ділянка де діти саджатимуть разом з вихователями овочі. Кожного року бажано змінювати асортимент овочів, які саджають діти з вихователями. Неодмінна радість спостерігається на дитячих обличчях коли вони збирають власний врожай. Адже це врожай садили, доглядали, поливати діти разом з вихователем.

Наступною умовою є реалізація моделі формування дослідницької компетентності яка представлена на рисунку 2.2.

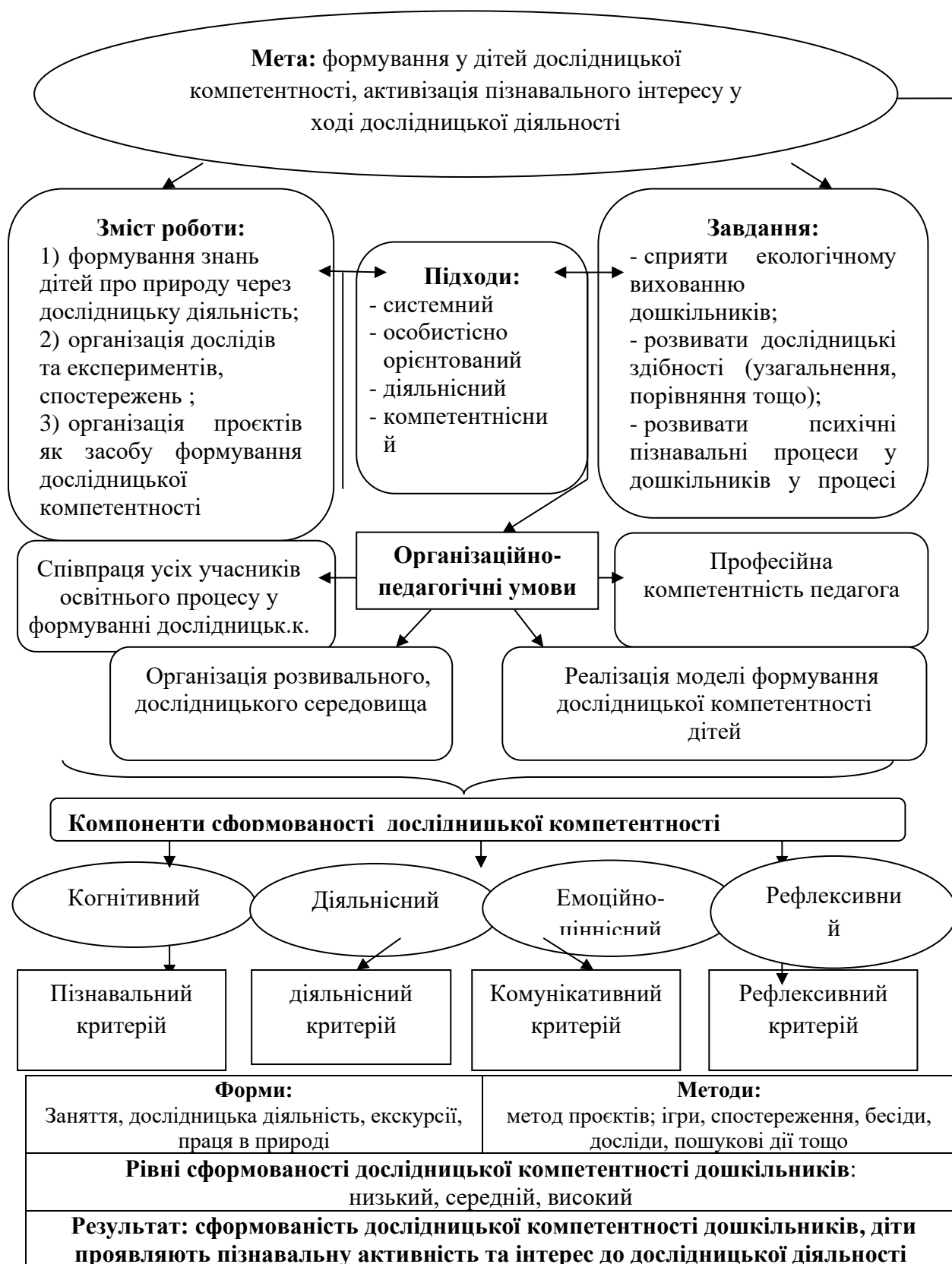

Рисунок 2.2. Структурна модель формування дослідницької компетентності дошкільників засобами проєкту

У ході дослідження нами визначено основні стадії реалізації моделі формування дослідницької компетентності дошкільників: актуалізація, становлення (планування і діяльність), стабілізація (стабільне функціонування), удосконалення (рис. 2.3).

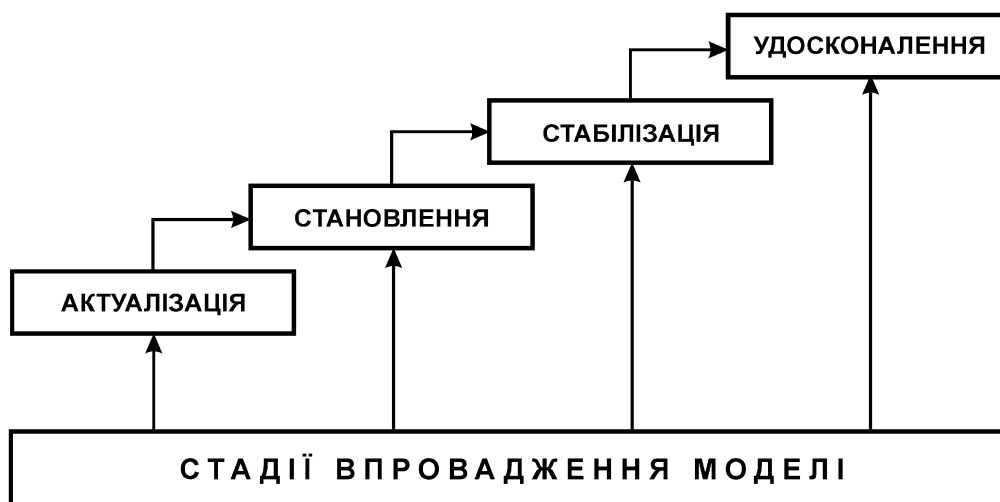

Рисунок 2.3. Основні стадії впровадження моделі формування дослідницької компетентності дошкільників.

На кожній стадії реалізації моделі формулюються і вирішуються відповідні завдання формування дослідницької компетентності дошкільників, які відповідають умовам закладу дошкільної освіти [25; 32]. Процес впровадження моделі в закладі дошкільної освіти потребує зусиль усього колективу закладу. За нашими прогностичними даними процес впровадження моделі повинен бути ефективним у напрямі формування дослідницької компетентності дошкільників, з урахуванням використання проекту як засобу [9, с. 32].

На етапі актуалізації пропонуємо визначити актуальність проблеми формування дослідницької компетентності засобами проекту, сформулювати основні завдання даної діяльності та напрями, сформулювати елементи та оформити цілісну модель з урахуванням запитів колективу закладу дошкільної освіти, річних завдань та річного плану.

На етапі становлення відбувається затвердження елементів моделі, та перші кроки щодо її впровадження. На етапі стабілізації педагоги помічатимуть

чи є недоліки у процесі впровадження моделі, чи потребує вона доповнення та коригування.

На етапі вдосконалення моделі педагогічний колектив з урахуванням вже помічених та зазначених методик, вносить коригування до її змісту та реалізує знову.

Наступною важливою нами визначеною умовою формування дослідницької компетентності дошкільників є професійна компетентність педагога. На сьогодні з урахуванням змін в освіті, реформ, стрімкого розвитку медіа-технологій вихователі повинні перелаштовуватись та відповідати сучасним вимогам вихователя. На сьогодні дітям вже не цікаві та неефективно діють застарілі. Традиційні методи навчання та виховання дітям вже не цікаві в умовах сьогодення. Тож метод проєкту є сучасним способом зацікавити дітей до діяльності. Вихователь повинен володіти знаннями щодо видів проєктів, можливостей їх організації, етапів проведення, використання гаджетів та сучасних комп'ютерних технологій.

Також вихователь повинен знати методи, методики діагностики інтересів дітей, використовувати ігровий підхід в означеному напрямку. Вихователь повинен вміти налагодити співпрацю та освітній процес на засадах проєктного підходу, активізувати пізнавальний інтерес дошкільників, надавати дітям такі знання, які знадобляться їм у дорослому житті, сформувати у дітей вміння та навички перенавчатись, створювати ситуацію щоб діти не боялись помилитись у своїй діяльності, а навпаки виявляли ініціативу.

В умовах сьогодення та дистанційної освіти, педагог повинен навчитись онлайн-інструментам, зокрема і щодо проведення заходів та елементів проєктної діяльності.

У ході дослідження нами також визначено зміст та очікувані результати реалізації запропонованих нами умов в освітній процес закладу дошкільної освіти.

Очікувані результати представлені у таблиці 2.1.

Зміст та очікувані результати впровадження педагогічних умов

Умова	Очікуваний результат
Співпраця усіх учасників освітнього процесу у формуванні дослідницької компетентності	Учасники освітнього процесу (вихователі, адміністрація, спеціалісти, батьки дітей) співпрацюють, спрямовують свою діяльність змістовно на формування у дошкільників дослідницької компетентності.
Організація розвивального, дослідницького середовища	Педагоги закладу дошкільної освіти застосовуючи свої вміння, знання та навички, дизайн-мислення та секрети педагога-дизайнера, організовують освітнє розвивальне середовище для дошкільників, де діти зможуть провести досліди та експерименти, закріпити свої знання за допомогою засобів фіксації знань. Діти у такому середовищі почуватимуться себе комфортно, матимуть вільний доступ до куточка живої природи, умови для участі у праці в природі та самостійної діяльності.
Реалізація моделі формування дослідницької компетентності дітей	Вихователі-методисти та педагоги впроваджують модель формування дослідницької компетентності дошкільників та отримують результати у вигляді успіхів дітей, сформованості пізнавального інтересу та пізнавальної активності, запроваджують проєктну діяльність у закладі дошкільної освіти.
Професійна компетентність педагога	Вихователі перенавчаються, мають можливості для отримання знань, використовують не застарілі а сучасні методи з дошкільниками, організовують на високому та ефективному рівні проєкти у закладі дошкільної освіти.

Отже, на нашу думку, визначені нами умови формування дослідницької компетентності можуть бути впровадженні в освітній процес закладу дошкільної освіти, доведуть свою ефективність, спрогнозовані результати впровадження умов у роботу закладу дошкільної освіти матимуть позитивний вплив на формування дослідницьких здібностей у дошкільників.

2.2. Дослідження рівнів сформованості дослідницької компетентності у дітей дошкільного віку

На сьогодні задля того, щоб спланувати вихователям відповідну роботу щодо формування дослідницької компетентності дошкільників необхідно розуміти і визначити рівень її сформованості. Нажаль на сьогодні постає проблема, що не всі діти можуть висловити свою думку, утримувати увагу під час спостереження, робити висновки після досліду. Тому постає необхідність дослідження рівня сформованості дослідницької компетентності.

Констатувальний етап експерименту у нашому дослідженні був проведений на базі Закладу дошкільної освіти (ясла - садок) комбінованого типу № 14 «Мальва» Запорізької міської ради. У дослідженні взяли участь діти старшої групи, робота з дітьми проводилась в дистанційному та змішаному форматі. Ми використовували усі можливі онлайн-інструменти задля ефективної діагностики сформованості дослідницької компетентності дошкільників. До такої діяльності ми залучали і батьків вихованців.

У ході нашого дослідження насамперед ми визначили компоненти та критерії і рівні сформованості дослідницької компетентності дошкільників. До компонентів сформованості дослідницької компетентності ми віднеси:

- когнітивний компонент;
- діяльнісний компонент;
- емоційно-ціннісний компонент;
- рефлексивний компонент.

Нами також визначено рівні сформованості дослідницької компетентності дітей старшого дошкільного віку: високий, середній, низький.

Нами визначено показники у відповідності до рівнів сформованості дослідницької компетентності. Визначено показники щодо компонентів сформованості дослідницької компетентності дошкільників.

Компоненти та показники сформованості дослідницької компетентності дітей дошкільного віку відображено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Компоненти та показники сформованості дослідницької компетентності дітей старшого дошкільного віку

Компонент	Показники компоненту
Когнітивний компонент	<ul style="list-style-type: none"> - знання дітей про природу. Можливості проведення дослідів та експериментів з елементами природи; - знання дітей щодо обладнання яке використовується у дослідах та експериментах; - знання правил поведінки та безпеки під час проведення дослідів та експериментів; - вміння встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, висловлювати свою думку
Діяльнісний компонент	<ul style="list-style-type: none"> - вміння застосувати отримані знання на заняттях, у повсякденній діяльності; - дитина проявляє пізнавальний інтерес та пізнавальну активність до навколишнього світу; - впевнено себе почуває під час дослідницької діяльності, приймає рішення; - у ході дослідницької діяльності спілкується з однолітками, аргументує свою думку, проявляє логічне та критичне мислення.

Продовження таблиці 2.2

Емоційно-ціннісний компонент	<ul style="list-style-type: none"> - емоційне ставлення до проведення дослідів; - бажання брати участь у дослідницькій діяльності; - дитина милується явищами та елементами природи, відчуває радість від такої діяльності.
Рефлексивний компонент	<ul style="list-style-type: none"> - вміння аналізувати власну діяльність, визначити що вдалось під час діяльності; - вміння визначити труднощі та шляхи їх подолання у дослідницькій діяльності.

У відповідності до компонентів нами було визначено рівні та показники сформованості дослідницької компетентності дошкільників.

Когнітивний компонент. Високий рівень: дитина має міцні знання дітей про природу, можливості проведення дослідів та експериментів з елементами природи; має знання щодо обладнання яке використовується у досліді та експериментах; знає правила поведінки та безпеки під час проведення дослідів та експериментів, вміє встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, висловлювати свою думку.

Когнітивний компонент. Середній рівень: дитина має міцні знання про природу, але дещо можливості проведення дослідів та експериментів з елементами природи; має знання щодо обладнання яке використовується у досліді та експериментах; знає правила поведінки та безпеки під час проведення дослідів та експериментів, практично вміє встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, висловлювати свою думку.

Когнітивний компонент. Низький рівень: дитина плутається у знаннях про природу, розуміє можливості проведення дослідів та експериментів з елементами природи; не завжди правильно називає обладнання яке використовується у досліді та експериментах; знає правила поведінки та безпеки під час проведення дослідів та експериментів, із труднощами встановлює причиново-наслідкові зв'язки, висловлює свою думку.

Діяльнісний компонент. Високий рівень: дитина вміє застосувати отримані знання на заняттях, у повсякденній діяльності; дитина проявляє пізнавальний інтерес та пізнавальну активність до навколишнього світу; впевнено себе почуває під час дослідницької діяльності, приймає рішення; у ході дослідницької діяльності спілкується з однолітками, аргументує свою думку, проявляє логічне та критичне мислення.

Діяльнісний компонент. Середній рівень: дитина вміє застосувати отримані знання на заняттях, у повсякденній діяльності; дитина проявляє пізнавальний інтерес та пізнавальну активність до навколишнього світу; впевнено себе почуває під час дослідницької діяльності, приймає рішення; у ході дослідницької діяльності має труднощі у спілкуванні з однолітками, аргументує свою думку, іноді проявляє логічне та критичне мислення.

Діяльнісний компонент. Низький рівень: дитина не може застосувати отримані знання на заняттях, у повсякденній діяльності; дитина іноді проявляє пізнавальний інтерес та пізнавальну активність до навколишнього світу; впевнено себе почуває під час дослідницької діяльності, приймає рішення; у ході дослідницької діяльності має труднощі у спілкуванні з однолітками, аргументує свою думку, із труднощами проявляє логічне та критичне мислення.

Емоційно-ціннісний компонент. Високий рівень: дитина проявляє емоційне ставлення до проведення досліду; виявляє бажання брати участь у дослідницькій діяльності; дитина милується явищами та елементами природи, відчуває радість від такої діяльності.

Емоційно-ціннісний компонент. Середній рівень: дитина проявляє емоційне ставлення до проведення досліду; іноді виявляє бажання брати участь у дослідницькій діяльності; дитина милується явищами та елементами природи, відчуває радість від такої діяльності.

Емоційно-ціннісний компонент. Низький рівень: дитині важко проявити емоційне ставлення до проведення досліду; не завжди виявляє бажання брати участь у дослідницькій діяльності; дитина милується явищами та елементами природи, відчуває радість від такої діяльності.

Рефлексивний компонент. Високий рівень: дитина проявляє вміння до аналізування власної діяльності, може визначити що вдалось під час діяльності; виявляє вміння визначити труднощі та шляхи їх подолання у дослідницькій діяльності.

Рефлексивний компонент. Середній рівень: дитина іноді проявляє вміння до аналізування власної діяльності, може визначити що вдалось під час діяльності; виявляє вміння визначити труднощі та шляхи їх подолання у дослідницькій діяльності.

Рефлексивний компонент. Низький рівень: дитина іноді проявляє вміння до аналізування власної діяльності, не завжди може визначити що вдалось під час діяльності; виявляє вміння визначити труднощі та шляхи їх подолання у дослідницькій діяльності.

Для дослідження рівнів ми підібрали відповідні методики, ігри, вправи, опитування. Для визначення рівня у дітей когнітивного компоненту ми підібрали бесіди, опитування, ігри та вправи.

Ми ставили дітям запитання щодо знань про пори року, природу.

1) Нами була підібрана вправа «Обери предмети для досліду».

Метою даної вправи було визначити чи знають діти предмети та їх назви для дослідів з піском, водою, повітрям, ґрунтом.

Вправа передбачає, що діти дивляться на картинки або самі предмети до досліду. Педагог також підбирає й інші зайві предмети, дитина визначає які необхідно обрати, аргументує свою думку, чому обрала саме такі предмети.

Рівень знань визначається за допомогою умовного розбиття шкал на відрізки відповідно до п'ятибальної системи. При цьому один поділ на шкалі дорівнює 0,5 бала. Виходячи з цього підраховується середній бал знань.

2) Вправа «Правила поведінки у природі та дослідах». Вправі передбачає те, що дитині пропонуються зображення позитивних та негативних вчинків у природі, вона має обрати позитивні та пояснити, аргументувати свою думку, чому саме так потрібно робити, а чому не можна робити деякі дії. Також дитині пропонується зображення щодо правильного бережливого і не бережливого

ставлення до обладнання у ході досліду, за таким же алгоритмом дитина визначає правильні і заборонені дії, аргументує чому це є правила порушення поведінки.

3) Вправа «Назви дослід». Дитині пропонується у різних ємностях пісок, вода, глина, фарба та інші речовини (для досліду), та обладнання склянки, трубочки тощо. Дитині пропонується визначити властивості і назвати піску, води, при цьому придумати як поєднати речовини щоб краще дізнатись про властивості води. Таким чином ми можемо дізнатись чи є у дитини досвід проведення досліду, чи знає вона що можна організувати із наданими матеріалами. Аналізується яким чином дитина сприймає надані матеріали.

4) Вправа незакінчені речення (була проведена у дистанційному форматі), вихователь називає дітям речення, а діти продовжують, наприклад:

- Я знаю, що у воді розчиняється.....
- Я знаю, щоб пісок ліпився треба...
- Щоб змінити колір води можна....

Таким чином вихователь може перевірити знання дітей. За кожну правильну відповідь діти отримують бали.

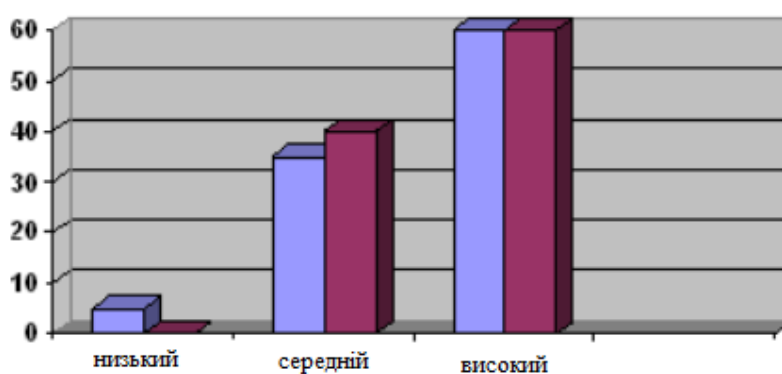

Рисунок 2.4 Співвідношення середніх значень дослідження за когнітивним критерієм сформованості дослідницької діяльності дошкільників.

Ранжування балів ми робили ще за гендерним аспектом, окремо були підраховані бали за відповіді дівчаток та окремо хлопців.

У діаграмі ми позначили блакитним кольором результати хлопчиків, а рожевим дівчат. За результатами дослідження за цим критерієм бачимо, що нажаль є діти із низьким рівнем сформованості дослідницької компетентності за когнітивним критерієм.

Наступним етапом дослідження сформованості дослідницької компетентності відбувалось за діяльнісним критерієм.

1) Вправа «Так, ні». Це словесна усна вправа, яка передбачає визначення бажання дітей брати участь у дослідницькій діяльності. Вихователь говорить дитині твердження, або задає закриті запитання, дитина має відповісти «так» або «ні», таким чином з кожною правильною відповіддю дитина отримує бали.

2) Наступна діяльність, проведення дослідів у рамках заняття та у повсякденній діяльності. Вихователь використовує метод спостереження, визначає чи вміє дитина поводитись з обладнанням, застосувати попередньо отримані знання на практиці. За правильне поводження з обладнанням, дотримання інструкції експериментів дитина отримує бали і втрачає у труднощах.

Отримані результати дослідження за діяльнісним критерієм ми помістили на рисунку 2.5.

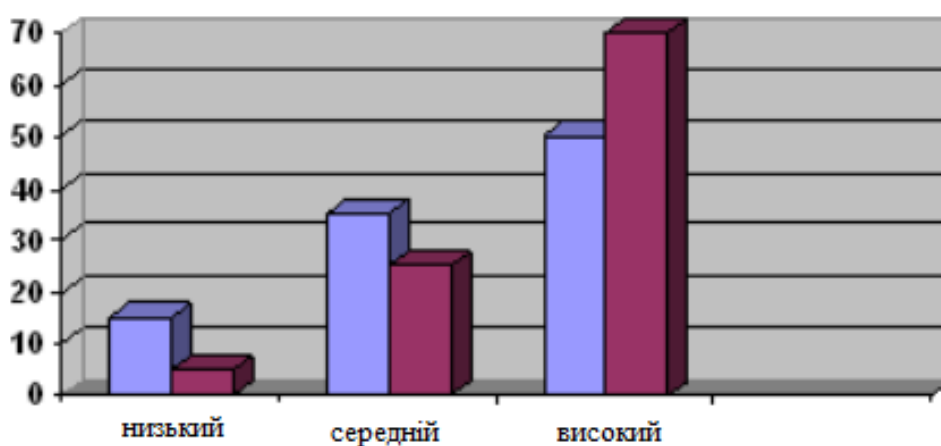

Рисунок 2.5. Співвідношення середніх значень дослідження за діяльнісним критерієм сформованості дослідницької діяльності дошкільників.

На рисунку 2.5 ми можемо бачити, що є діти у старшій групі з високим рівнем сформованості (50 %), середнім (40 %), низьким (10 %). Отже цей

компонент також потребує уваги педагогів у формуванні дослідницької компетентності дошкільників.

Наступним компонентом за яким ми визначали сформованість дослідницької компетентності є емоційно-ціннісний критерій.

1) Нами були проведені ігри та досліди з дітьми. Навіть у дистанційному форматі через екран ми змогли спостерігати емоції дітей та зацікавленість.

2) Творча вправа «Оживи предмети». Під час цієї вправи вихователь давала дітям завдання оживити, наприклад, пісок, краплинку водички, повітряну кульку, та розповісти що дитина відчуває будучи цим предметом, які властивості має, що про себе може розповісти об'єкт природи.

3) Вправа «Розкажи про свій настрій». Під час цієї проведення дослідів та експериментів можемо запитати у дітей, які емоції вони проживають, запропонувати аргументувати думку.

Результати дослідження за емоційно-ціннісним критерієм представлені на рисунку 2.6

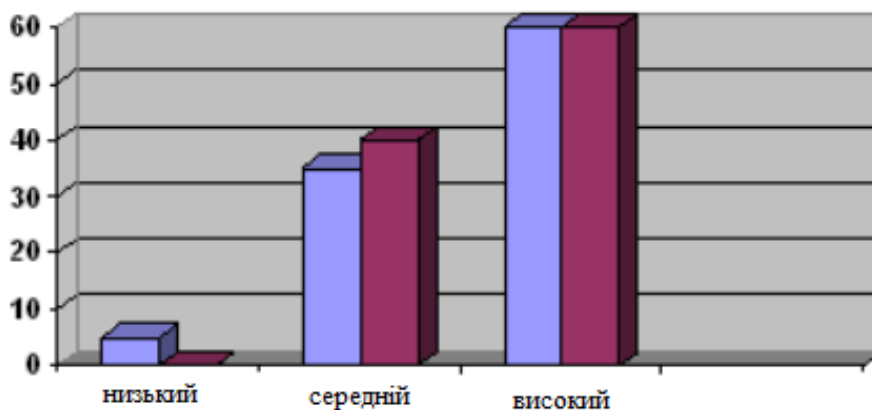

Рисунок 2.6. Співвідношення середніх значень дослідження за емоційно-ціннісним компонентом сформованості дослідницької діяльності дошкільників

Останній рефлексивний компонент визначався за допомогою методик та вправ:

1) «Зелена та червона цеглинка». Це спосіб рефлексії під час якого вихователь ставить дітям запитання, а діти на відповідь «так» піднімають зелену

цеглинку, на відповідь «ні».

- Мені сьогодні сподобались досліди?
- Мені все було зрозуміло?
- Я знайшов відповіді на свої запитання
- Я хочу ще проведення дослідів у дитячому садочку.

2) Вправа «Смайлики». Під час цієї вправи вихователь надає дітям смайлики у картинках чи наліпках, діти обирають настрій після заняття з експериментуванням, та аргументують, чому саме обрали цей смайлик.

3) Вправа «Незакінчені речення». Вихователь починає говорити, а діти продовжують свою думку у відповідності до того, що вони зрозуміли на занятті, що було цікаво, що потрібно ще дізнатись.

Результати дослідження за рефлексивним компонентом представлені на рисунку 2.7.

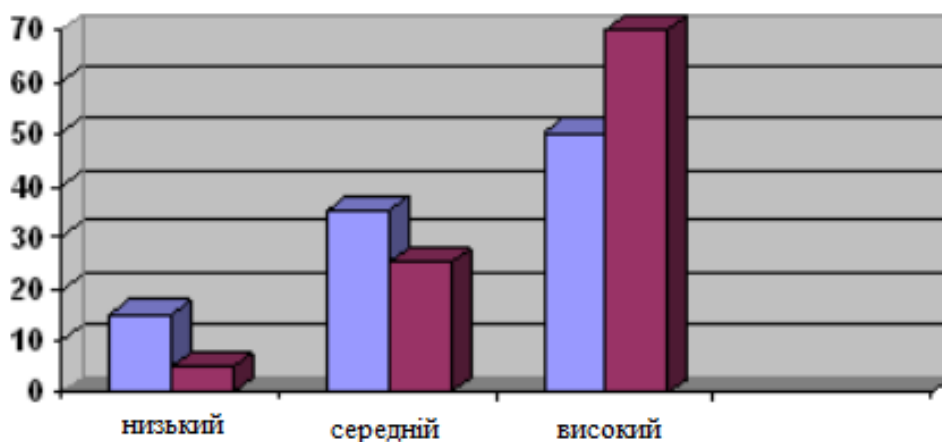

Рисунок 2.7. Співвідношення середніх значень дослідження за рефлексивним компонентом сформованості дослідницької діяльності дошкільників

Отже, в результаті дослідження на констатувальному етапі експерименту за компонентами сформованості дослідницької компетентності дітей старшого дошкільного віку можна зробити висновок, що у групі є діти із низьким рівнем сформованості означеної компетентності, що потребує уваги педагогів, оновлення освітнього процесу закладу дошкільної освіти.

2.3. Методичні рекомендації щодо формування дослідницької компетентності дошкільників засобами проєкту

Вихователям закладів дошкільної освіти необхідно впроваджувати в роботу метод проєктів, організувати дослідницьку діяльність дітей. Планування дослідів та експериментів вихователь може здійснювати за запропонованою нами картою експерименту (додаток А). Вихователь може спланувати досліди та експерименти у різних режимних процесах у закладі дошкільної освіти. Можливості планування зазначимо у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Планування дослідів в режимі дня закладу дошкільної освіти

Досліди та експерименти	Досліди та експерименти	Досліди та експерименти	Досліди та експерименти
Заняття	Прогулянка	Друга половина дня	У самостійній діяльності дітей

У процесі впровадження проєктів в роботу закладу дошкільної освіти у вихователів можуть виникати труднощі, пропонуємо розглянути ці труднощі та шляхи їх подолання, які зазначені у (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Труднощі та шляхи подолання організації проєктів у ЗДО

Труднощі	Шляхи вирішення
Важко обрати тему для проєкту	У цьому випадку педагог може звернутись за допомогою до вихователя-методиста, або більш досвідченої колеги.
Труднощі у визначенні тривалості проєкту	Варто розпочинати впровадження проєктів із короткотривалих. Таким чином вихователь може аналізувати труднощі та переваги такого методу, його особливості.

Продовження таблиці 2.4

	Згодом вже можна проводити тривалі проекти у декілька тижнів.
Труднощі залучення учасників,	Не варто соромитись просити долучитись до проекту батьків дітей чи адміністрацію, спеціалістів закладу дошкільної освіти. Саме командна робота колективу може зробити проект ефективним та насиченим.
Труднощі в підборі методів реалізації	Вихователь може пройти вебінари, семінари у рамках неформальної освіти щодо проектної діяльності, самостійно намагатись проводити заходи, аналізувати

У процесі впровадження проектів вихователь має враховувати етапи та реалізовувати їх у ході проектної діяльності.

Таблиця 2.5

Алгоритм реалізації етапів проекту

Діяльність учнів	Керівництво наставника
1. Проблема (підготовчий етап)	на цьому етапі проекту визначається тематика проекту, визначаються учасники та тривалість проведення проекту, вихователь ставить проблемні запитання дітям, застосовує відкриті та закриті запитання, діти можуть також висловити думку по колу
2. Планування	на цьому етапі учасники проекту узагальнюють інформацію з попереднього етапу, систематизують, на цьому етапі вихователь може проводити різні ігри з дітьми, розваги, у співпраці з дітьми та батьками планувати подальший процес реалізації проекту

Продовження таблиці 2.5

3. Пошук інформації або дослідження	на цьому етапі відбувається командна робота, діти у співпраці з батьками знаходять інформацію за тематикою проєкту, обговорюють, вирішують проблемні завдання; вихователь на цьому етапі проводить сплановані та передбачені проєктом заходи: заняття, вікторини, розваги, екскурсії, спостереження, досліди, перегляд фото та відео матеріалів тощо
4. Продукт	це етап на якому створюється спільна робота або дітей з батьками або дітьми у командах
5. Презентація	на цьому етапі відбувається презентація учасниками попередньо створеної роботи, це може бути у формі виставки, концерту, відеопереглядів роликів
6. Підведення підсумків та продовження	це етап де учасники діляться враженнями, проводять рефлексію щодо результатів проєкту

Отже, таким чином вихователі організують проєктну діяльність з урахуванням принципів, вимог до проведення, етапів, можливих труднощів та переваг. Поради педагогам щодо формування дослідницької компетентності засобами проєкту:

- 1) враховувати вік дітей та індивідуальні особливості.
- 2) орієнтуватись на інтереси дітей, сприяти розвитку пізнавальної активності.
- 3) керуватись принципами організації проєктної та дослідницької діяльності.
- 4) враховувати пору року під час планування дослідів та пошукових дій.
- 5) сприяти розвитку критичного мислення дошкільників, підтримувати ініціативу, надавати можливість аргументувати та висловлювати думку.
- 6) залучати до проєктної діяльності інших учасників освітнього процесу.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі нами здійснено теоретичне та практичне обґрунтування проблеми формування дослідницької компетентності засобом проєкту.

Результати теоретичного дослідження та проведеної роботи мету і завдання дослідження досягнуто.

1. У ході вивчення проблеми формування дослідницької компетентності засобами проєкту визначено сутність необхідних для дослідження понять: «дослідницька діяльність», «дослідницька компетентність», «проєкт», «дослід», «експеримент», «пошукові дії», «спостереження».

2. Визначено, що формування дослідницької компетентності відіграє важливе значення у розвитку дитини, сприяє формуванню дослідницьких здібностей, розвитку психічних пізнавальних процесів (уваги, мислення, логічного та критичного мислення, мовлення, сприйняття, пам'яті).

3. Визначено у ході дослідження завдання формування дослідницької компетентності дітей у закладі дошкільної освіти: формування знань дітей про природу та довкілля через практичні дослідницькі дії та дослідницьку діяльність; формування дослідницьких здібностей у дошкільників (ініціативність, спостережливість, пізнавальний інтерес, допитливість, впевненість у своїх діях тощо); формування вміння застосовувати у дослідницькій діяльності попередній досвід дітей; вчити милуватися процесом, результатом пошукових дій та дослідницької діяльності; формувати вміння застосовувати набуті знання у результаті дослідницької діяльності у повсякденному житті; розвиток психічних пізнавальних процесів у ході дослідницької діяльності (увага, увага, пам'ять, мислення, мовлення); формування вміння дитини висловлювати свою думку, аргументувати, співпрацювати у команді, знаходити самостійна та спільні рішення, встановлювати комунікацію у підгрупі (у разі такого формату проведення дослідницької діяльності).

4. Визначено компоненти, рівні та показники сформованості дослідницької компетентності дошкільників. До компонентів ми віднесли: когнітивний компонент; діяльнісний компонент; емоційно-ціннісний компонент; рефлексивний компонент. Нами також визначено рівні сформованості дослідницької компетентності дітей старшого дошкільного віку: високий, середній, низький. У відповідності до кожного компоненту визначені показники за рівними: Високий, середній, низький.

5. Обґрунтовано застосування проєкту як засобу формування дослідницької компетентності дошкільників. Доведено що у проєктній діяльності діти краще засвоюють знання, адже проєкт передбачає співпрацю усіх учасників освітнього процесу. У ході дослідження визначено етапи проєктної діяльності, розкрито та охарактеризовано кожен етап.

6. Визначено організаційно-педагогічні умови реалізації проєктів у формуванні дослідницької компетентності дошкільників: співпраця усіх учасників освітнього процесу у формуванні дослідницької компетентності, організація розвивального дослідницького середовища; реалізація моделі формування дослідницької компетентності дошкільників: професійна компетентність педагога.

7. Розроблено методичні рекомендації щодо формування дослідницької компетентності дошкільників засобами проєкту.

Розроблені педагогічні умови та модель не є апробованою, але за прогнозуванням застосування їх в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, за правильного використання відбудеться успішне формування дослідницької компетентності дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В., Кульчицька О. І., Голота Н. М., Сухорукова Г. В. Перші кроки в Україні. Київ : Кобза, 2003. 384 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20odoshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 29.06.223р.)
3. Беленька Г. В. Експериментування – крок до пізнання. *Дошкільне виховання*. 2007. № 5. С 7-10.
4. Богініч О. Л., Беленька Г. В. Природа і рух. Київ : Кобза, 2003. 192 с.
5. Богущ А. М. Індивідуально-творче самовираження дітей дошкільного віку в ігрових ситуаціях. *Особистість у єдиному освітньому просторі* : матеріали V Міжнар. форуму (м. Запоріжжя, 7-18 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 48-51.
6. Вашуленко М. С. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності. *Дитячий садок*. 2004. № 20. С. 4-5.
7. Вивчення мотивації педагогів до дослідно-експериментальної діяльності. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 7. С. 25-27.
8. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко та ін. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.
9. Вірзілін М. М. Мандри з кімнатними рослинами. Київ : Веселка, 1973. 344 с.
10. Гавриш Н. В. Лінник О. О. Губанова Н. В. Сучасне заняття в дошкільному закладі : навч.-метод. посіб. Луганськ : Альма-матер, 2007. 495 с.
11. Глухова Н. Формування початкових уявлень про Всесвіт. *Дошкільне виховання*. 2002. № 1. С. 5-7.
12. Горопаха Н. М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне : Волинські обереги, 2001. 212 с.
13. Давидова А. Повітря – це життя. *Дошкільне виховання*. 2016. № 3. С. 17-18.

14. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
15. Зотова Р. М. Комарова Л. М. Інтегроване заняття як форма узагальнення і систематизації знань дошкільників. *Дошкільний навчальний заклад*. 2008. № 5 (17). С. 17-23.
16. Костюк Г. С. Здібності та їх розвиток у діяльності. Київ : Радянська школа, 1963. 80 с.
17. Костюк О. Дослідницько-пошукова діяльність у формуванні пізнавального інтересу дошкільників до природи. *Педагогічний пошук*. 2014. № 3 (83). С. 21.
18. Кот Н. М. Спільна робота дошкільного закладу і сім'ї з екологічного виховання дошкільників. *Дитячий садок*. 2001. № 45 (14). С. 16-21.
19. Кочерга О. В. Початок життя – становлення особистості : посіб. Київ : Кобза, 2003. 256 с.
20. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років : монографія. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова. 2005. 354 с.
21. Кулачківська С. Є., Ладивір С. О. Я – дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти розвитку). Київ : Нора-прінт, 1996. 108 с.
22. Ладивір С. О. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості. *Дошкільне виховання*. 2006. № 11. С. 3-6.
23. Лисенко Н. В. Організація пошуково-дослідницької роботи в дитячому садку. Київ : РУМК, 1990. 126 с.
24. Лисенко Н. В. Практична екологія для дітей. Івано-Франківськ : Сіверсія, 1999. 156 с.
25. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти : дошкільник-педагог : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2009. 400 с.
26. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти : дошкільник-педагог : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2009. 400 с.
27. Лохвицька Л. В. Створення навчально-ігрового довкілля для пізнавального розвитку дошкільника. *Кроки до компетентності та інтеграції в*

суспільство. Київ, 2000. С.219-222.

28. Мандруємо екологічною стежиною : дослідницько-експериментальна діяльність дітей дошкільного віку в природі / авт.-упоряд. : С. Ю. Павлюк, Л. С. Русан, Г. І. Колосінська. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 168 с.

29. Методика ознайомлення дітей з природою : хрестоматія / уклад. Н. М. Горопаха. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2012. 432 с.

30. Миносюк А. Екологія для дошкільнят. *Дитячий садок*. 2007. № 34. С. 14-16.

31. Михайліченко Т. Інтеграція пошуково-дослідницької діяльності з різними видами діяльності дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 7. С. 42-50.

32. Михайліченко Т. Інтеграція пошуково-дослідницької діяльності з різними видами діяльності дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 7. С. 42-50.

33. Мухоморіна Л. Пізнання світу разом з дорослими: типи взаємодії. *Дошкільне виховання*. 1998. № 8. С. 15-18.

34. Наумчик Т. В. Природознавчий матеріал в дошкільному навчальному закладі. URL: <http://www.zipro.net.ua>.

35. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників : метод. посіб. Київ : Дошкільне виховання, 2002. 173 с.

36. Швайко Л. Л., Молодупікіна І. В. Експериментальна діяльність у ДНЗ. Харків : «Основа», 2009. 192 с.

37. Шумей Т. І., Сергєєва І. Л. Маленькі дослідники. *Палітра педагога*. 2008. № 5. С. 15-18.

38. Яришева Н. Ф. Екологічне виховання дітей дошкільного віку : посіб. Київ : Грамота, 2014. 430 с.

39. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1993. 255 с.

40. Яришева Н. Ф. Основи природознавства : Природа України. Київ : Вища школа, 1995. 335 с.

41. Pyle A., Danniels E. A continuum of play-based learning: The role of the teacher in play-based pedagogy and the fear of hijacking play. *Early Education and Development*. 2017. № 28 (3). P. 274-289.

42. Zosh J. M., Hopkins E. J., Jensen H., Liu C., Neale D., Hirsh-Pasek K., Solis S. L., Whitebread D. Learning through play: A review of the evidence. White paper. The LEGO Foundatoin? 2017. 40 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Карта планування вихователями дослідів з дошкільниками

Назва експерименту	Що потрібно?	Хід експерименту	Що побачили?	Чому так?

Додаток Б

Пошуково – дослідницький проєкт «Вода – водичка справжній скарб»

Характеристика проєкту:

- тип проєкту – пізнавально-ігровий, дослідницький;
- за тривалістю – короткотривалий – 1 тиждень;
- за кількістю учасників – колективний;
- учасники та співучасники проєкту – діти, вихователі, батьки.

Мета проєкту:

- розширювати уявлення про воду: вода є в річках, водоймах, морях, колодязях;
- сформувати в дітей знання про різноманітні стани води; показати де, в якому вигляді існує вода; про призначення води в житті всього живого на землі;
- створити умови для формування у дітей знань про природу, елементів екологічної грамотності;
- формувати розуміння необхідності берегти воду;
- розвивати в дітей мовленнєву дослідницьку компетентності;
- розвивати інтерес до експериментування та дослідження;
- підтримувати прагнення до прояву самостійності, ініціативи та допитливості.

Завдання проєкту:

- сформувати у дітей елементарні уявлення про значення води в житті людини, її вплив на навколишній світ, властивості;
- збагачувати словниковий запас та активізувати словник з даної теми;
- заохочувати прояв ініціативи та допитливості з метою отримання нових знань;
- розвивати у дітей пошукову діяльність, інтелектуальну та мовленнєву активність;
- формувати досвід повсякденної природоохоронної поведінки по

відношенню до водних ресурсів;

- вчити дітей проводити нескладні досліди з водою; заохочувати дружні відносини під час дослідницької діяльності;
- виховувати у дітей бережливе ставлення до води;
- формувати у батьків інтерес до проблеми екологічного виховання дітей;

Прогнозований результат проєкту:

- розширення у дітей елементарного уявлення про воду, вміння визначати різноманітні стани води;
- підвищення рівня розвитку мовлення, збагачення словникового запасу у дітей;
- формування стійкого пізнавального інтересу до експериментування;
- підвищення інтересу до ігор з водою;
- виховання бережливого ставлення до води;
- прояв емоційного відгуку, взаємодопомоги;
- формування у батьків інтересу до проблеми екологічного виховання дітей; активна участь батьків у спільній діяльності, організації здорового способу життя.

Підготовчий етап :

- вибір теми проєкту;
- визначення мети та завдань, складання плану роботи;
- підбір картотеки дослідів з водою, снігом, льодом;
- підбір рухливих та мовленнєвих ігор;
- розглядання картинок, пов'язаних з об'єктом неживої природи – водою;
- бесіди з дітьми для виявлення знань про воду;
- підготовка віршів, загадок, ілюстративного матеріалу до теми;
- підготовка необхідного обладнання;
- визначення змісту, методів, форм роботи з дітьми та їх батьками.

Основний (практичний) етап :

Дата	Тема дня:	Спільна діяльність вихователя та дітей
Понеділок 7 лютого 2023 р.	«День Краплинки»	<u>Ознайомлення з докільям:</u> «Пригоди маленької краплинки». Бесіда про властивості води, про значення води. Розповідання казки «Про маленьку крапельку». Перегляд мультфільмів: «Капітошка», «Повернення Капітошки». Гра «Чисті долоньки». Рухлива гра «Ходять крапельки по колу». Досліди з водою. Музичні твори для слухання «Звуки природи» (струмочок, хвилі, дощик, водоспад). Гра на дитячих музичних інструментах: на металофоні - «Краплинки дзвенять: голосно – тихо, швидко – повільно». Лепбук «Пригоди краплі».
Вівторок 8 лютого 2023 р.	«День Бурульок»	<u>Рідна природа:</u> «Роль снігу та льоду в житті рослин та тварин». Спостереження за бурульками. Бесіда «Перетворення бурульок». Бесіда «Про що розповідає крижинка?» Читання вірша Н. Карпенко «Бурулька». Прикрашання дерев кольоровими бурульками.

Робота з батьками:

- ознайомити батьків з метою проєкту та видами спільної діяльності для його успішної реалізації ;
- організація бесід, консультацій для батьків в соц. мережі Viber ;
- запропонувати батькам показати дітям в домашніх умовах, для чого потрібна вода (для приготування їжі, прання білизни, прибирання квартири, поливу кімнатних рослин, для миття чого-небудь);
- запропонувати проводити вдома з дітьми прості досліди;
- залучати дітей до ігор з водою (переливати в різні ємності, викупати ляльку та ін.);
- почитати вірші на дану тему;
- організувати прогулянки до різноманітних водоймищ;

- залучати дітей до спостереження за птахами та тваринами, які п'ють з калюжі, звертати увагу на необхідність води для всього живого;
- звертати увагу на одяг дорослих та дітей у період дощу, снігу;
- підготувати виставку спільних з дітьми малюнків «Вода в природі: кому потрібна вода, забруднення води».
- створення відеоролику «Вода в нашому житті»;
- створення фотоальбому «Наші досліді».

Заключний етап :

- підведення підсумків проєкту ;
- аналіз успішності проведеної роботи з дітьми та їхніми батьками;
- виставка малюнків, зроблених батьками з дітьми на тем: «Вода в природі: кому потрібна вода»;
- створення відеоролику «Вода в нашому житті»;
- створення фотоальбому «Наші досліді»;
- презентація проєкту.